

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı

Səfiyar
Behbudov

Simurq
ömrü

AR $\frac{2014}{1463}$

SİMURQ ÖMRÜ

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı

Səfiyar Behbudov

100120

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitəbxanası

Bakı – 2014

XIV

102198

73(2A)4-68-8,013

Redaktor: Aytən Rəhimli

Məsləhətçi: Naibə Behbudova

İlham Tumas, Rəşad Sahil. Simurq ömrü.
Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Səfiyar Behbudov. Bakı,
Elm, 2014, 128 səh.

Kitabın ərsəyə gəlməsində əməyi olan hər kəsə təşəkkür edirik.

İSBN 978-9952-495-35-5

© "Elm" nəşriyyatı, 2014

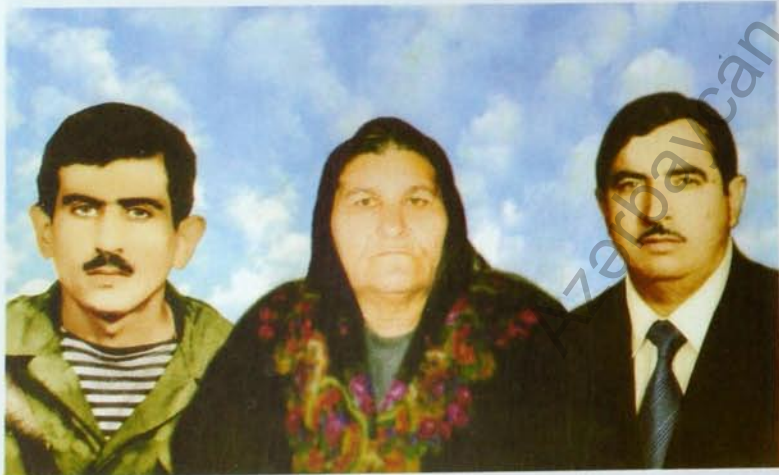

**Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin
Hərbi Qulluqçularına
"Azərbaycan Milli Qəhrəmanı" adı verilməsi
haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
Fərmanından çıxarış**

Azərbaycan Respublikasının suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunmasında, dinc əhalinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsində şəxsi igidlik və şücaət göstərdiklərinə görə, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin aşağıdakı hərbi qulluqçularına "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilsin (ölümündən sonra)

Behbudov Səfiyar Abuzər oğlu – kiçik leytenant, tağım komandiri.

ÖN SÖZ

Qədim dövrlərdən öz gözəlliyi və qüdrətinə görə “Aranın anası”, “Şahastan” adlandırılan, VI əsrdən Qafqaz Albaniyası dövlətinin paytaxtına çevrilən, ərəb tarixçisi Təbərinin yazdığı kimi, böyüklüyünə, əzəmətinə və əhalisinin sayına görə Bağdaddan sonra Şərqin ikinci böyük şəhəri olmuş Bərdə xalqımıza dəyərli şəxsiyyətlər, qəhrəman oğullar bəxş edib. Bərdə Vətənin ən ağır günlərində öz ağışında böyütdüyü gəncləri Ana Torpaq uğrunda savaşa – ya Qazi, ya Şəhid olmağa göndərib, bərdəlilər Vətən uğrunda ağır sınaqlardan həmişə alnıaçıq, üzüağ çıxıblar.

Bu kitab Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Səfiyar Behbudovun timsalında həm də Bərdə şəhidlərinin, ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda canlarını fəda etmiş Vətənimizin bütün igid oğullarının xatirəsinə həsr olunmuş Söz abidəsidir, ŞƏHİD adına, onların əbədiyaşar ruhuna hörmət və ehtiramın ifadəsidir.

...Aradan onilliklər keçsə də o qanlı-qadalı günlər hər birimizin yaddaşında həm də qəhrəmanlıq yaddaşı kimi qalıb. 1992-ci ilin mart ayında Novruz bayramı günlərində Səfiyar Abuzər oğlunun Ağdərə rayonunda düşmənlə savaşa göstərdiyi igidlik barədə hamı eşitmişdi, onun əsir düşməsi xəbəri bütün rayona yayılmışdı, hamı kədər içindəydi. Səfiyar cəbhəyə gedənə qədər öz cəsarəti, vətənsəvərliyi, qoçaqlığı ilə el-obada yaxşı tanınmışdı, gənc yaşda özünə hörmət, sevgi qazanmışdı. Bütün verilən dəhşətli işgəncələrə baxmayaraq, heç bir sirri düşməne ver-

mədiyini şahidlər də danışırdı. Verilən işgəncələrə mərdliklə sinə gərək sınımayan Səfiyarın mətinliyi qarşısında aciz qalan yağı düşmən axırda onu diri-diri yandırmışdı. Bu dəhşətli xəbər bütün kəndlərə yayılmış, həmin il Bərdədə Novruz bayramı qara bayrama çevrilmişdi.

Vətən uğrunda canından keçən oğullarımızın xidmətləri dövlətimiz tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndirilir, xalqımız da şəhidlərimizin ruhunu hər zaman əziz tutur. Səfiyar Behbudovun da qəhrəmanlığı dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. 1998-ci il dekabr ayının 8-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Prezident iqamətgahında şəhid Milli Qəhrəmanların "Qızıl ulduz" medallarını onların valideynlərinə və ailə üzvlərinə təqdim etmişdi. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Səfiyar Behbudovun medalı Prezident tərəfindən Səfiyarın anası Gülayə anaya təqdim olundu. Həmin tədbirdə Gülayə ana demişdi: "Biz şəhid anaları, valideynləri inanırıq ki, torpaqlarımız qaytarılacaq. Allah o günü bizə qismət eləsin. Gün o gün olsun, qələbə bayramına yığışaq".

Gülayə ananın bu arzusu hər bir ananın, vətəndaşın arzusudur. Hər birimiz Vətən torpağının işğaldan azad olunacağı günü səbirsizliklə gözləyir, bugünkü gənlik şəhid ruhlarının dolaşdığı Vətən torpağı uğrunda vuruşa, son döyüşə hər an hazırdır. Doğma yurd-yuvalarımıza qayıdacağımıza inamımız həm də Ali Baş Komandan, Cənab Prezident İlham Əliyevin qətiyyətindən qaynaqlanır. Avqustun 6-da Ağdamdakı cəbhə bölgəsində əsgərlərlə görüşündə Prezident İlham Əliyev bu inam və əminliyini

ifadə etdi, xalqdan aldığı gücü öz qətiyyəti ilə bir daha ortaya qoydu.

Biz də inanırıq ki, qoyub gəldiyimiz doğma yurd-yuvalarımıza qayıdışımız uzun sürməyəcək, Şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, onların ruhu qarşısında daha üzükölgəli qalmayacağıq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunacaqdır.

Milli Qəhrəman S.Behbudovun bacısı Naibə xanım ilə söhbət etdikcə, onun qardaşı haqqında yangılı, həm də qürurlu söhbətlərini dinləyərək istedadlı qələm sahibləri İlham Tumas və Rəşad Sahilin yazdığı "Simürq ömrü" nün hələ kitablaşmayan səhifələrini bir-bir vərəqləyir, fotolara baxır, doğma və əzizlərinin ürək sızladan xatirələri ilə tanış oluram, 90-cı illərin o qanlı-qadalı günlərində yaşadığımız gözlərimin önündən keçir. Təkcə övladları cəbhə bölgəsində olanlar yox, hamının evində, ailəsində bir hüzn vardı, bu nigarançılıq qarışıq kədər hər evdə, məhlədə, kənd, rayon, bütün ölkədə hakim idi... İllər keçib... Nə yaxşı ki, ötən illər uğurlu olub, respublikamız geridə qalmış Şərq məmləkətindən inkişafı irəliləyən Avropa ölkəsinə çevrilib. Uğurlarımızın üstünə uğur əlavə gəldikcə Azərbaycanımızın gələcəyinə, firavan sabaha ümidimiz daha da artır. Nə yaxşı ki, bu inkişafın fonunda Bərdə də öz çaları, koloriti ilə artıq gözə çarpır, yeniləşən, abadlaşan görkəmi ilə bizi daha da sevindirir, bizə qürur verir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin avqustun 6-da Bərdə şəhərində görülən işlərlə tanışlığı, burada keçirdiyi görüşlərə həsr olunmuş xüsusi buraxılışı televiziya da tək-

rar izləyirəm. Ürəyim açılır, daxilən qürur və rahatlıq hissləri keçirirəm. Bərdənin siması doğrudan da çox dəyişib, tanınmaz dərəcədə gözəlləşib, tarix kitablarında, Nizami Gəncəvinin əsərlərində oxuduğumuz gözəl Bərdəni hələ bundan sonra görəcəyimizə inamımız artır. Təbii ki, buna görə ən böyük minnətdarlıq dövlətimizin rəhbəri cənab İlham Əliyevə düşür. Həmçinin, Prezidentimizin Bərdə rayon İcra Hakimiyyətinə başçı təyin etdiyi Vidadi İsayevin də xidmətləri göz qabağındadır, qeyd etməmək insafsızlıq olardı. Kadrlar yerində olanda çox şey öz axarında olur, çörək də bollarır, xeyir-bərəkət də artır, camaatın da içində rahatlıq, razılıq hissləri yaranır. Camaatın, xalqın xoş-firəvan yaşaması, gələcəyə ümidlə baxması, Vətən torpaqlarına sahib çıxmaq əzmi şəhidlərimizin də ruhunu şad edər, onlar bu Vətənin, xalqın bərqərar olduğu Torpaq uğrunda canlarından keçiblər.

Ruhları həmişə şad olsun!

Natiq ABDULLAYEV

"Hüquqi İslahatlara Yardım Mərkəzi"

İctimai Birliyinin sədri,

Azərbaycan Arbitraj və Mediasiya

Mərkəzinin direktoru

SƏFİYAR ABUZƏR OĞLU BEHBUDOV

Səfiyar Behbudov Abuzər oğlu 1967-ci il iyunun 14-də Bərdənin Mollalı kəndində dünyaya gəlib, sonradan ailələri Bərdə şəhərinə köçüb. 1975-ci ildə Bərdə şəhər 6 saylı orta məktəbinin birinci sinfinə gedib və 1985-ci ildə məktəbi bitirib. 1985-87-ci illərdə Macarıstanda hərbi xidmətdə olub. Hərbi xidmətdən döndükdən sonra Bərdədə fəaliyyət göstərən peşə məktəbinin ticarət kursunu bitirib.

S.Behbudov Xankəndində hərbi toplantıda olub, burada "kiçik leytenant" rütbəsi alıb. O, 1988-ci ildə başlayan Xalq Hərəkətinin Bərdədə fəal iştirakçılarından olub. Qarabağ müharibəsi başlayan gündən Səfiyar Behbudov cəbhənin müxtəlif bölgələrində döyüşlərdə iştirak edib, sonradan Elçin Əliyevin komandiri olduğu özünümüdafiə taburunda tağım komandiri kimi fəaliyyətə başlayıb. İgid döyüşçü 1992-ci ilin martında Ağdam-Əskəran istiqamətində Qaraqaya deyilən yerdə gedən döyüşlərdə ağır yaralanaraq əsir düşüb. Düşmənlərə heç bir sirr verməyən Səfiyar ermənilər tərəfindən ağır işgəncələrə məruz qalaraq diri-diri yandırılıb. Qorxmaz döyüşçünün yandırılmış cəsədi həmin ilin martın 21-də ermənilərdən alınaraq ailəsinə təhvil verilib. Səfiyar Behbudov ölümündən sonra Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı adına layiq görülüb. 1998-ci

il dekabr ayının 8-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı Heydər Əliyev Prezident iqamətgahında şəhid Milli Qəhrəmanların "Qızıl ulduz" medallarını onların valideynlərinə və ailə üzvlərinə təqdim etdi. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Səfiyar Behbudovun medalı Prezident tərəfindən Səfiyarın anası Gülayə anaya təqdim edildi. Həmin tədbirdə Gülayə ana demişdi: "Biz şəhid anaları, valideynləri inanırıq ki, torpaqlarımız qaytarılacaq. Allah o günü bizə qismət eləsin. Gün o gün olsun qələbə bayramına yığışaq".

SİMURQ ÖMRÜ

Antik yunan araşdırmaçılarından biri tarixdə şəxsiyyətin rolu haqqında yazırdı: "Xatırlayırdıq, Troya savaşı vaxtı Hektor döyüşə girməmişdən öncə qoşun necə pərən-pərən düşmüşdü? Ancaq onun döyüş arabasına minib meydana tərəf çapması ilə hər şey dəyişdi və düşmən qoşunu bu qüvvənin qarşısında qoyun sürüsü kimi qaçıb dağıldı".

Həqiqətən, kütlə vasitədir, kütlə materialdır. Tarixi yaradan isə xalq kütlələri yox, şəxsiyyətlərdir. Şəxsiyyət həmin bəşəriyyət tarixini yaradır. Şəxsiyyət tarixdə elə bir rol oynayır ki, onsuz min illərin əzəmətli və heyranedicə bəşər tarixinin yerinə mənasız, biri-biriylə heç bir əlaqəsi olmayan, absurd hadisələr yığnağından ibarət yorucu, yarımçıq hekayətlər olardı. Tarixi əzəmətli edən məhz şəxsiyyətlərdir. Tarixi yaradan, tarixi idarə edən nə Tanrı, nə təsadüf, nə də xalqlardır. Tarix şəxsiyyətlərə məxsusdur, tarix şəxsiyyətlərindir, tarixi şəxsiyyətlər yaradır. Hansı hadisə olursa-olsun, bütün bunları tarixə çevirib yaddaşlara hopduran şəxsiyyətdir. Hadisələrə tarixilik və ilahlilik möhürünü də şəxsiyyət vurur. Özbaşına kütləni, xaotik istəklərə və məqsədlərə malik milyonlarla insanı bir amal uğrunda səf-səf cərgəyə düzən, döyüşlərə aparan, istilalar aparan, qırğınlar törətdirən kimdir? Bəlkə kralları edam edən, prezidentləri taxtdan salan həmin kütlədir? Bir anlıq Afınanı Periklsiz, hunları Attilasız, mongolları Çingizxansız, almanları Bismarksız, Türkiyəni

Atatürksüz, Azərbaycanı Heydər Əliyevsiz təsəvvür edin. Bundan cansıxıcı nə ola bilər?

Tarixdə şəxsiyyətin və qəhrəmanın rolu barədə bu giriş sözü təsadüfi deyil. Bəli, bizim qəhrəman da məhz belə şəxsiyyətlərdəndir. O, Qarabağ savaşının minlərlə qəhrəmanı arasında özünün qeyri-adiliyi, fenomenal şəkildə qabiliyyəti, biliyi və təbii ki, qəhrəmanlığı, qorxmazlığı ilə xüsusi bir yerdədir. O yaşasaydı, əməlləriylə bu gün Azərbaycanın adını dünya tarixinə yazmaqda davam eləyən görkəmli şəxsiyyətlərdən biri olacaqdı. Buna baxmayaraq, bu insan qısa, ancaq təzadlarla dolu həyatında çox şeyə nail oldu. Qəhrəmanlıqla dolu həyat yaşayan bu cavan nakam bir eşq yaşasa da, yarımçıq qalmış sevgi tarixçəsi belə hamını heyretə gətirdi. Bir tərəfdə odlu-alovlu savaş meydanı, döyüş dostları və düşmənlər, o biri tərəfdə Azərbaycanın sakit bir guşəsində yol gözləyən yaxınları və doğmaları. Qısa bir zaman kəsiyidir: 1967 və 1992-ci il. Bu rəqəmlər arasında bir gəncin vur-tut 25 illik həyatı var. Ancaq zamanın bir qəhrəmanı var – 25 ili öz varlığı ilə dolduran, əfsanəyə çevrilsə də, həqiqi qəhrəman obrazını yaddaşlarda və tarixdə saxlamaq qüdrətini heç vaxt itirməyən insan! Tarixlərə ilk-ləri ilə imza atanlar əslində Tanrının “seçilmişləri” deyillərmi? Elədir ki, var. Bizim qəhrəmanımız kimi. Axı, 25 illik qısa ömrünü bu qədər şücaət və qəhrəmanlıqla yaşamaq heç də hər kəsin işi deyil. O, çoxları kimi istədiyi yerdə rahat işləyə, firavan həyat sürə bilərdi. Ancaq bu həyat onun-cun deyildi. O, şimşək kimi çaxmal, qısa, lakin qəhrəman-

lıqlarla dolu həyat yaşamağı idi. Bu həyat və tale şimşək ömrü yaşayanların tanrıdan gələn haqqıdır və bu haqqı heç kim onlardan ala bilməz.

Səfiyar haqda danışanların hamısı onun qəhrəmanlığı ilə yanaşı qeyri-adi dərəcədə zəkasından və dünya görüşündən də danışmağı özlərinə borc bilirlər. Həqiqətən bir insanda bu qədər müsbət keyfiyyətlərin necə cəm olduğuna heyretlənməyə bilmirsən. Hələ Azərbaycan SSRİ-nin tərkibində olduğu vaxtlarda Səfiyarın müstəqil Azərbaycanı öz təsəvvürlərində canlandırması, nəinki canlandırması, o müstəqilliyə can atması, onun üçün həm biliyini, həm savadını, həm də ərəcəliyini sərf eləməsi bütün vətənpərvərlər üçün bir nümunədir. Səfiyar o qədər zəngin və çoxşaxəli həyat yaşayıb ki, onun istənilən fəaliyyət sahəsi barədə ayrıca bir əsər yazmaq mümkündür. Həqiqətən, təsəvvür eləmək çətindir... Həm maarifçi, həm müəllim, həm rəssam və sənətkar, həm ideoloq, həm də düşmən üzərinə yerişən bir döyüşçü... Qəhrəmanımızda bu keyfiyyətlərin hansının daha yüksək olması barədə danışmaq belə çətindir. Əslində, bu keyfiyyətləri müqayisə eləmək də yersizdir. Ən azından bunların hamısını özündə birləşdirən Səfiyar Behbudov nümunəsi olduğuna görə.

Bir mühüm məqamı da qeyd etmək lazımdır ki, Səfiyar müasirimiz olsa da, onun həyat və fəaliyyəti barədə materiallar toplamaq o qədər də asan deyil. Bunun ən böyük səbəbi odur ki, Səfiyar elədiklərini heç vaxt heç yerdə reklam eləməyib, "mən bu işləri gördüm" deyib qürrelənməyib. O,

yalnız və yalnız canından artıq sevdiyi Azərbaycan namına çalışıb, vuruşub, şəhid olub. Təsəvvür eləyin ki, hətta doğmaları belə, bu kitabda oxuyacağınız məsələlərin bir çoxundan xəbərsiz olublar. Onlar bilməyiblər ki, Səfiyar Qarabağda ilk silah səsləri eşidilən vaxtı heç nədən çəkinməyərək gizli şəkildə döyüş bölgələrinə silah aparıb. Ümumiyyətlə, bu kimi faktların çoxu hələ də açılmamış qalır. Səfiyar Behbudov əslində, məhz belə ömür sahibi idi və öz yolunu seçib simurq taleyi yaşamaq idi, elə yaşadı da...

Qədim bir rəvayət var. Deyirlər, Qaf dağlarında yaşayan Simurq quşu dünyanı şərdən qurtarmaq və təmizləmək üçün hər dəfə gur alovlar içərisində alışıb-yanır, sonradan təzədən öz külündən yaranır. Ancaq vaxtı gələndə yenə alovlara qərqlənir, yanır kül olur... Beləcə, əfsanəvi Simurq dünya durduqca dəfələrlə yanır, öz külündən təzədən yaranır...

Bizim qəhrəmanın da taleyinə simurq taleyi yazılıb. O heç vaxt bizi tərk etmədiyindən, özünün qısa, ancaq şərəfli ömrü barədə yaxınları, doğmaları, dostlarıyla bərabər özü də danışacaq. Simurq taleli Səfiyar Abuzər oğlu Behbudovu dinləyək...

"İMKANIMIN ÇATDIĞI QƏDƏR HƏR KƏSİ SEVİNDİRİM..."

Səfiyar danışır...

...Deyirlər, qeyri-adi uşaqlığım olub. Mən elə hesab eləmirəm. Yüzlərdən, minlərdən biri olmuşam, mənəcə. Hə, onunla razıyam ki, maraqlı, maraqlı olduğu qədər də özünəməxsus uşaqlıq dövrü keçirmişəm. Sonradan ailəmiz Bərdənin özünə köçsə də, həm kənddə doğulduğundan, həm də orada qohumlarımız yaşadığından uşaqlığım həm Bərdə, həm də Mollalıyla çox bağlı olub. Hər yay, qış tətillərində Mollalıya gedərdim. Orada keçirdiyim günlər həyatımın ən şirin, unudulmaz anlarıdır. Kənd həyatı, mal-qara, uzaq-yaxın qohumlarım olan uşaqlar, qonşular... Hər şey necə də yaxşıydı...

Naibə Behbudova – bacısı

Mollalı kəndi bizim ulu babamızın adını daşıyır. Səfiyar doğulanda qohumlarımızın hamısı ona ulu babalarımızdan birinin adının verilməsini istədilər. Beləcə, bir neçə ay onu babalarımızın adı ilə çağırırdıqdan sonra atam öz atasının adını – Səfiyar babamın adını ona verməyi qərara aldı. Səfiyarın uşaqlığı o qədər şirin, o qədər gözəl idi ki, sanki üzünə ilahi nurluğu çəkilmişdi. Onun yanından heç kəs biganə keçə bilmirdi. Bu həyatda heç bir şey təsadüfi deyil. İlahidən gələn hər adda bir hikmət, məna var. Deyilənə görə, rəhmətlik Səfiyar babam təəssübkeş, Məhəbbət və Səadət dünyasına

gedişini-gəlişini bilən, uzaqgörən, mömin olmaqla yanaşı, həm də el ağsaqqalı olub. Hətta Sovet hakimiyyətini belə qəbul etməyərək ətrafına yaxın adamlar toplayıb, onların qarşısına çıxıb. Bir müddət qaçaq həyatı yaşadıqdan sonra ruslar tərəfindən həbs olunur. Hətta həbsdə bir həftə aclıq elan edərək, “mən kafirlərin əlindən su da içməyəm” deyirmiş... Səfiyar da bütün varlığıya babamıza oxşamışdı. Özünün xasiyyəti, oturuşu-duruşu, danışığı, hadisələrə yanaşma tərzilə...

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Səfiyarın uşaqlığı gözlərimizin önündə keçib. Səfiyargilin ailəsi Mollalı kəndində yaşayırdılar. Kənddə yaşadıkları zaman rəhmətlik ataları Abuzər kolxoz sədri, rəhmətlik anaları da evdar qadın idi. Sonralar atasının işilə əlaqədar olaraq bibimgilin ailəsi rayona köçdülər. O zamanlar Səfiyar hələ körpəydi, heç məktəbə də getmirdi. Səfiyar körpə olsa da, onda böyüklərə xas xüsusiyyətlər vardı...

Nahidə Aşurova – dayısı qızı

Səfiyargil Bərdənin özündə yaşayırdılar, bizsə kənddə olurduq. İstər yay, istərsə də qış tətillərində həmişə bizə – kəndə gələrdi. Kənd həyatı çox xoşuna gəlirdi. Deyim ki, uşaqlıqdan hər birimizdən seçilirdi, sanki elə o dövrdən qəhrəmanlığa can atırdı. Biz ailədə 7 uşaq idik, Səfiyar bizdən yaşca kiçik olsa da, hamımızı sıra ilə düzüb müəllim kimi bizə dərs keçərdi. Adi bir şeyi o qədər gözəl izah

edirdi ki, qulaq asmaya bilmirdin. Bir dəfə yenə qış tətildə bizə gəlmişdi. Səhər yuxudan oyananda gördük ki, Səfiyar hamıdan qabaq durub atamla bərabər mal-qaranı yemləməyə gedib. Atam deyərdi ki, Səfiyar, bala, sən balacasan, yabayla otu götütməyə gücün çatmır, inəklər də səni vurur, böyüyəndə gəlib kömək edərsən, indisə get uşaqlarla oyna. O da deyirdi ki, yox, baba, mən indi onlara qulluq etməsəm, mənə haradan tanıyacaqlar, qoy onlar mənə tanışınlar ki, bir də kəndə gələndə məndən qaçmasınlar. Ümumiyyətlə, Səfiyar çox həssas uşaq idi, bütün canlılara sevgilə yanaşırdı.

Naibə Behbudova – bacısı

Atamızın işi ilə əlaqədar ailəlikcə Bərdə şəhərinə köçəndən sonra Səfiyar 1974-cü ildə Bərdə şəhər 6 sayılı orta məktəbin 1-ci sinfinə getdi. Həmişəki kimi qeyri-adiliyi ilə həmyaşıdlarından fərqlənirdi.

Sahibə Behbudova – bacısı

Səfiyar heç zaman toyuq əti yeməzdi. Deyərdi ki, toyuqlara yazığım gəlir, ona görə yemirəm. Heyvanları çox sevərdi. İndiki kimi yadımdadı, bir iti vardı, adını "Bobik" qoymuşdu. Atam rəhmətlik evdə it saxlamağın tərəfdarı deyildi. Həmişə deyirdi ki, ay bala, rayon yeridir, yaxşı deyil, gəl bunu göndərək kəndə, qohumlara verək saxlasınlar. Birtəhər Səfiyarı razı salıb iti kənddəki qohumlarımıza verdik. Amma nə faydası... Səfiyar az qala hər həftənin sonu kəndə

itini görməyə gedərdi. İt də sanki Səfiyarın kəndə gəldiyini bilirmiş. Bibimgil and içirlər ki, o, kəndə gedəndə, it də kəndin girəcəyinə gəlib onu qarşılar, üzünü Səfiyarın ayaqlarına sürtərmiş. O hara getsəydi, onunla gedərdi, kiməsə qonaq gedəndə evin qapısı ağzında Səfiyarın çıxmasını gözləyərdi.

Səfiyar danışır...

Nə gizlədim, hərdən yəqin, incitmişəm də evdəkiləri... Bütün uşaqlar kimi. Ancaq vallah, bunları qəsdən eləməmişəm. Öz uşaq ağılımla istəmişəm əlimin, imkanımın çatdığı hər kəsi sevindirirəm, güldürürəm, kömək edirəm, hər kəsin işinə yarıyım.

Nahidə Aşurova – dayısı qızı

Bir dəfə qaça-qaça gəldi ki, nənə, kürt yatırdığın toyuğun balaları çıxıb. Yəməni nənəm dedi ki, ay bala, o toyuğu yenicə kürt basdırmışam, bu olası şey deyil axı. Səfiyar da inad etdi ki, inanmırsınız, gəlin baxın. Nənəm gedib toyuğu qaldıranda görür ki, həqiqətən altında 1-2 dənə balaca cücə var. Öncə nənəm nə baş verdiyini anlamır. Handan-hana anlayır ki, Səfiyar gedib yeni çıxmış cücələri gətirib bu toyuğun altına qoyubmuş. Nənəm toyuğu, yumurtanı yerbəyer edəndən sonra ətəklərini yığıb, ağır yerişlərlə gedib hinin qapısı ağzında qoyulmuş kötüyün üstündə oturdu və Səfiyarı dizinin üstə aldı. Əlləriylə öncə Səfiyarın başını tumarlayıb öpdü, sonra başını qaldıraraq göy üzünə baxdı, dodaqlarının altında nəsə pıçıldadı.

Baxışlarını səmədan çəkib dizinin üstünə aldığı nəvəsinin başından təkrar öpdü. Bu zaman nənəmizin gözlərindən bir damla yaş axdığını gördük. Biz uşaqlar da onları dövrəyə alıb, lal-dinməz nənəmə baxırıdık. Uşaqların içində bir az böyük olduğumdan nənəmə yaxınlaşıb ondan niyə göyə baxdığını, nədən ötürü ağladığını soruşdum. Rəhmətlik, nənəm birçə kəlmə dedi: "Səfiyar üçün...". Həmin vaxtlar heç nə anlamadıq, uşaq ağılımla bir şey kəsdirə bilmədik. Düz Səfiyarın ölümünə kimi... O, şəhid olandan sonra nənəmin sirri açıldı...

"...SİZİ QORUMAQ ÜÇÜN GƏTİRMİŞƏM"

Səfiyar danışır...

Mən Tanrı tərəfindən insanın taleyinin lap əvvəldən, hələ doğulmamışdan yazıldığına inanıram. Ancaq tək buna yox, həm də hər kəsin gələcəkdə necə insan olacağına əlamətlərinin lap uşaqlıqdan aşkara çıxdığına əminəm. Bir də görürsən, balaca bir uşaqdan elə hərəkətlər görürsən ki... Bunlar ilk baxışdan sənə qərribə görünsə də, açılışı gələcəkdə baş verəcək əməllərdə gizlənmiş olur. Bilirəm, doğmalarım mənim də uşaqlığımda belə şeylərin olduğunu həmişə yad eləyirlər. Düzdü, özüm bunların əslində, adi məsələlər olduğunu düşünürəm.

Nahidə Aşurova – dayısı qızı

Kənddə uşaq vaxtı hamımızın yeri döşəmədən Salı-nardı, bir otaqda yatardıq. Bir də görərdik ki, Səfiyar gecə yatmadan qabaq balta, dəhrə gətirib yatağının yanına qoydu. Soruşardıq ki, bunları neynirsən, yoxsa qorxursan? O da cavabında deyərdi: "Yox, qorxmuram, sizi qorumaq üçün gətirmişəm. Kənd həyatıdır, bilmək olmaz. Narahat olmayın, yatın, sizi qoruyuram. Sonralar böyüdü, yollandı döyüşlərə, bildim ki, uşaq vaxtı "sizi qoruyuram" sözlərini əbəs yerə demirmiş...

Sahibə Binnətova – bacısı

80-ci illər idi, Səfiyarın 13-14 yaşı olardı. Bərdədə qonşuluğumuzda Edik adlı erməni yaşayırdı, diş həkimi idi. Hərdən başqa ermənilərlə yığışib həyətlərində yeyib-içərdilər. Bir dəfə Səfiyar qaça-qaça gəlib özünü evə saldı. Nə baş verdiyini soruşduqda dedi ki, görürsünüzmü o erməniləri, çaxır içirlər, sonra da bir-birinə deyirlər ki, "ara, için, elə bil müsəlman qanıdır"...

Səfiyar həmişə taxtadan, məftildən tapança düzəldib, həmyaşdqları ilə oynayırdı. Bu "dava-dava" oyunların birində həmin qonaqlıqda olmuş Nurşik adlı erməni onun qabağına çıxır. 12-13 yaşı olan Səfiyar taxta tapançasını ona tuşlayıb "əllər yuxarı" deyir. Nurşik soruşur ki, Səfiyar, niyə mənə öldürmək istəyirsən ki? Onda Nurşik həmin vaxta qədər heç bir Azərbaycan türkükdən eşitmədiyi sözü balaca Səfiyardan eşidir. Səfiyar deyir: "Bizim qanımızı içəni mən

də öldürərəm. Sizi öldürəcəm, ermənilərin hamısını qırıb bitirəcəm".

Maraqlıdı ki, həmin hadisədən sonra Səfiyar hətta erməni uşaqlarıyla da oynamırdı. O vaxtdan Nurşik başına ən xırda iş gələndə belə, Səfiyardan şübhələnirdi. Beləcə, Nurşik azyaşlı Səfiyardan oddan qorxan kimi qorxardı.

Səfiyar danışıır...

Mənim üçün bu dünyada elə dəyərlər var ki, həyatı onlarsız təsəvvür eləyə bilmirəm. Bunlar vicdan, namus, torpaq, ana sevgisi, sədaqət, mərdlik kimi dəyərlərdir. Ancaq mənim üçün dünyanın bir dəyəri hamısından daha əzəldir. Hə, uşaqlıqdan – hələ dünyanın bir çox dəyərlərinin mənasını tam anlamadığım vaxtlardan bir dəyər mənə tanış idi. Elə bilirəm, bu dəyər Tanrı bəxşişi kimi hər bir insana əzəldən verilir, onun qanında, canında, ruhunda olur, sonrakı həyatında tam şəkildə sahib olduğu dəyərlər də məhz bunun sayəsində mümkün olur. Bu, ədalətdir! Mən ədaləti dünyanın ən əzəl, ən gözəl, ən təbii dəyəri hesab eləyirəm. Özünü öymək olmasın, bu dəyərin özümü anlayandan özümdə olduğunu hiss eləmişəm, duymuşam, bu dəyərə sahib olduğum üçün özümü dünyanın ən xoşbəxt insanı hesab eləmişəm. Nə gizlədim, bu dəyərə sahib olmaq həm də çətin bir işdir. Ədalət heç də həmişə səni güldürmür... Ancaq nə olsun, təki sənəin ədalətin qoy başqalarını güldürsün...

Əhliman Qaçayoğlu – sinif yoldaşı, uşaqlıq dostu

Səfiyar 4-cü sinifdən bizim sinifə gəldi. Yaxşı oxuyurdu, yoldaşlığa çox sədaqətli idi. O zaman bizi məktəbdən pambığa aparırdılar. Onun pambıq yığmaqla arası olmazdı, sevmirdi bu işi. Axşama kimi az-çox nə yığardisa, onu da dostlarına verərdi. Hamıdan bir-bir soruşardı ki, nə qədər pambıq yığmısan? Məsələn, mən deyərdim ki, 38 kilo. Deyərdi, günlük plan 40 kilodur, götür bu iki kilonu, planını düzəlt. Beləcə, hamıdan bir-bir soruşardı, kimin plan kəsiri vardisa, öz yığdığından ona pay verərdi. Ona görə də, ayın tamamında biz pambıqpulu alanda, o ya az alırdı, ya da heç almırdı.

Nahidə Aşurova – dayısı qızı

Novruz bayramında qonşuların qapısını pusardıq, torba atıb, bayram payı yığardıq. Yığdığımız payları bölüşdürən zaman uşaqlar arasında hərdən dava düşərdi. Səfiyar o dəqiqə araya girib, hamını sakitləşdirərdi, yığdığımız payları ortaya töküüb süfrə açar və bizləri də süfrəyə dəvət edərdi. Yediyimizi yeyəndən sonra, geridə qalanını bərabər şəkildə bölərdi. Ədaləti, düzlüyü sevən bir uşaq idi. Bizdən balaca olsa da, bizlərə öyüd verərdi. Bir dəfə pay bölüşü zamanı mübahisədən sonra hərəmizi bir tərəfdə oturdub başladı danışmağa. O, bizə elə şeylərdən danışdı ki, bu gün belə düşündükcə o balaca Səfiyarın böyük davranışına heyrət edirəm. O deyirdi ki, boğazımız üçün dava etməyin, qarnınızın götürdüyü qədər yeyin və bir-birinizdən bir şey alıb

yeyəndə, götürəndə halallığını alın ki, ürəyiniz rahat olsun. O danışdıqca sanki babamız danışmış kimi dinləyirdik onu. Balaca Səfiyarın böyük öyüdlərindən sonra olan-qalanımızı ortalığa töküüb bərabər böldük.

Naibə Behbudova – bacısı

Orta məktəbdə oxuyanda xalq qəhrəmanları haqqında nağılları həvəslə oxuyar, onları öz xəyalında canlandıraraq Koroğlu, Babək kimi qəhrəmanların rəsmlərini çəkərdi. Nizami, Füzuli və digər şairlərin portretlərini elə yüksək peşəkarlıqla çəkərdi ki, elə bilərdin, bunları böyük adamlar işləyiblər. Bəzən müəllimlər anama şikayət edərək, Səfiyarın həmişə fikir, xəyal içərisində olduğunu, onu səsləyəndə isə səksənərək sanki özünün yaratdığı hansısa başqa bir xəyal aləmindən ayrıldığına görə kefinin pozulduğunu deyərdilər.

“YOX, MƏN MÜTLƏQ UÇACAM”

Səfiyar danışır...

Hərdən düşünürəm ki, bəlkə də mən doğmalarıma, yaxınlarıma qədim hind brəhmənlərinin, ya da böyük mübarizə adamlarının yanaşdığı kimi yanaşmışam. Birincilərin həyat fəlsəfəsi belədir ki, onlar nə doğmalarına çox bağlanırlar, nə onların özlərinə çox bağlanmalarına imkan verirlər. Mübarizə adamları isə

mübarizələrində hər şeyi, hətta ölümü belə göz önünə aldıklarından doğmalarının, yaxınlarının sonradan çox üzülməmələri üçün əllərindən gələni edirlər. Mən uşaqlıqda bunların hansına uyğun hərəkət eləmişəm, bilmirəm. Ancaq bildiyim odur ki, sizi həyatımdan da çox sevirdim, əzizlərim...

Sahibə Binnətova – bacısı

Biz ailədə üç bacı, üç qardaş olmuşuq. Səfiyar aramızda ən qayğıkeşi, mehribanı, çalışqanı, zarafatlı idi. Uşaq yaşlarından şəkil çəkərdi, palçıqdan, plastilindən nələrsə düzəldərdi. Rəhmətlik anam da hey danlayardı ki, ay bala, üst-başını az palçıq elə. Mən əczaçı ixtisası üzrə oxusam da, atam işləməyə icazə vermirdi. Buna görə də gecə-gündüz fikir edirdim. Bu halımı görə Səfiyar mənim fikirlə şəklimi çəkmişdi, başımın üstündə də xəyallarım: ağ xalatda aptekdə oturub dərman hazırlayıram. Bu kimi işləri çox olardı. Evdə kimsə bikef olanda deyərdi, gülərdi, lətifə danışardı ki, kefi açılsın. Ən çox da balaca bacısı Baharın qayğısına qalar, onu göz bəbəyi kimi qoruyardı.

Mən ailədə çox ərkəsöyün olmuşam. Bəzən görürdün ki, anam məni buyuranda nazlana-nazlana gedərdim. Belə olan halda Səfiyar üstümə acıqlanardı ki, eşitmirsənmi, anam sənindədir. Onun bu hərəkətindən küsüb qaş-qabağımı sallayırdım. Vəziyyəti belə görəndə, gəlib başımı tumarlayardı, könlümü alardı. O qədər təmiz, yumsaq ürəyi vardı ki...

Səfiyar danışır...

Əlamətlərə inanıram. Düşünürəm ki, əgər biri uşaq-lıqdan həmişə dənizlərə can atırsa, axırda ömrünü dənizlərə bağlayır. Başqa birisi uca dağları, meşələri, ucu-bucağı görünməyən düzləri sevirsə, o yerlərdə də dinclik tapar. Mən uşaqlıqdan göylərə vurğunuydum. Hə, göylər özünün qəribə ənginliyi ilə həmişə məni özünə çəkib. Ancaq mən göyləri təkcə sevməmişəm. Göylər mənə yerlə birlikdə əziz olub. Yadımdadı, uşaq vaxtı quşlara həsrətlə baxardım. Düşünərdim ki, nə xoşbəxt varlıqlardı, istədikləri vaxt istədikləri hündürlükdən yeri görə bilirlər...

Naibə Behbudova – bacısı

O, hər şeylə maraqlanaraq çoxlu suallar verərdi ki, bəzən atam özü də onun sualları qarşısında çaşıb qalardı. Məsələn, soruşardı ki, niyə quşlar uça bilir, insanlarsa yox. Atam onu başa salaraq deyərdi ki, quşların qanadları var, ona görə...

Qapımızda qocaman bir tut ağacı vardı, bir də görürdün o ağacın lap hündür budağında dayanaraq sevinclə kiçik qardaşı Kamili səsləyir. Bir dəfə hətta Kamili də dilə tutaraq həmin ağacın hündür budağına çıxarıb hündürlüyün necə zövqlü olduğunu, hündürlükdən qorxmamasını deyirdi. O, köhnə mator, akkumlyator, elektrik əşyalarını toplayardı, onlardan mator düzəldər, ayaqlarına və belinə bağlayaraq, uçmağın mümkün olduğunu deyərdi. Onda belə işlər hamıya çox qəribə gələrdi. Ancaq indi 21-ci

əsrdə "uçan adam" ləqəbli yaponiyalı ixtiraçının belinə və ayaqlarına mator bağlayaraq uçduğunu eşidir və görürük. Bəli, onun dərrakəsi və düşüncələri 30 il öncəni görür və qabaqlayırdı, onun 30 il öncə söylədiklərinin biz indi şahidi oluruq.

Bir dəfə də 10-11 yaşı olanda yığdığı toyuq, hinduşqa lələklərindən özünə qanad düzəltdi. Lələkləri nazik məftillərə elə bağlamışdı, kənardan baxanda, elə bilərdin, həqiqətən quş qanadıdır. Bir də eşitdik ki, Səfiyar damdan yıxılıb qolu sınıb. Az qalmışdıq dəli olaq. Nə isə, sınıqçıya apardıq, qolunu sarıdılar. Soruşduq ki, Səfiyar, axı sənənin damda nə işin vardı? Dedi ki, düzəltdiyim qanadları görmürdünüz, onları taxdım qollarıma uçmaq istədim. Biz deyəndə ax, o qanadlarla uçmaq mümkün deyil. Cavabı indiki kimi yadımdadı: "Yox, mən mütləq uçacam. İstəyir bu qanadla, istəyir başqasıyla. Əsas odu ki, uçacam...". Bizim Səfiyar uşaqlıqdan belə idi... Göylərə uçmaq istəyən qardaşım... Göy adamına da döndü elə...

"BAX, SƏNİ KEÇMİŞƏ GƏTİRMİŞƏM..."

Səfiyar danışır...

Sevgi ünvensız olmadığı kimi, mücərrəd də ola bilməz. Ələxüsus da, insanın vətənə, yurduna, doğmalarına, tanıdıklarına olan sevgisi! Əgər insan vətənini, doğulduğu, boya-başa çatdığı torpağı sevirsə, mütləq və mütləq onun hər qarışına, hər daşına, hər ağacına,

onun hər bir övladına vurğun olmalıdır. Bu mənada vətənə sevgi insanın öz yurdunda olan bir daşa, ağaca, bulağa, onun insanlarına olan sevgisi deməkdir. Əgər sənə vətən sevgisi varsa, mütləq bu sevginin ünvanı olmalıdır, fərq etməz, hara, kim olursa-olsun...

Vüqar Heydərov – bacısı oğlu

– O zamanlar 8-9 yaşım vardı. Bir uşaq həvəsiylə həmişə uşaq oyunlarına, əyləncələrə meyilli idik. Məktəbimiz nənəngilə yaxın olduğundan dərstdən sonra onlara gedərdim, ən çox da Səfiyar dayıma görə. Oynadığımız bütün oyunlar ancaq hərbiyə aid olardı. Mənim üçün qundağı taxtadan, lüləsu dəmirdən bir oyuncaq tüfəng düzəltdi. Hamı dayımın düzəltdiyi bu tüfəngə həsəd aparırdı.

Camal Aşirov – dayısı oğlu

– Mən Səfiyardan böyük olsam da, bizim aramızda bir dostluq münasibəti vardı. Bir-birimizin xətrini çox istəyirdik. Hər zaman ehtiyac duyanda, bir iş görmək istəyəndə gəlib məndən məsləhət alardı. Mən də bildiyim qədər ilə müəyyən məsləhətlər verirdim.

Kamal Behbudov – qardaşı

Səfiyar bizim ortancıl qardaşımızdı, uşaqlıqdan sakit təbiətli, tərbiyəli, vətəninə, elinə-obasına bağlı bir uşaq idi.

Səfiyar danışır...

Vaxtilə müxtəlif oyunlarla əyləndirmək, həyatın min-bir gözəlliyini, çətinliyini anlatmaq istədiyim uşaqlar indi, maşallah böyük kişi olublar. Mən ən xırda uşaq oyunlarında belə onları həyata hazırladığımı düşünürdüm. Düzdü, onda mən də yeniyetmə idim, ola bilsin, bəzi oyunlarda çılgınlıq da eləmişəm. Ancaq indi görürəm ki, heç nə izsiz ötüşmür, ən xırda olaylar, ilk baxışdan sadə görünən oyunlar uşaqlara təsirini göstərir...

Vüqar Heydərov – bacısı oğlu

İndiki kimi yadımdadı, bir dəfə Bryus Linin filminə baxandan sonra o da taxtaları üst-üstə qoyub əlində qırdı. Bir sözlə, dayım od-alov idi, yerə-göyə sığmırdı. Bir dəfə də “Sehrli xalat” filminə baxandan sonra məni gəbəyə büküb dedi ki, səni keçmişə aparacam. Evin zirzəmi hissəsi vardı, nənəm orada köhnə əşyalar – küp, səhəng saxlayırdı. Adam ora düşəndə doğrudan da, özünü keçmişdə hiss edərdi. Nəsə, məni gəbəyə bükülüb zirzəmiyə gətirdi, gəbəni açandan sonra işığı yandırır dedi: “Bax, səni keçmişə gətirmişəm...”.

"ALİ TƏHSİLİMİ TÜRKİYƏDƏ ALACAM"

Səfiyar danışır...

Əmələ, hərəkətə üstünlük versəm də, əslində, mənca hər şey düşüncələrdə başlamalıdır. Vətəni, torpağı, xalqı elə-belə kor-koranə sevmək olmaz. Biz Azərbaycanın tarixini oxumalı, fikir adamlarının düşüncə dünyası ilə yaxından tanış olmalı, bugünkü və sabahkı Azərbaycan üçün əhəmiyyətli şeyləri seçib götürməliyik. Özü də hər birimiz bu düşüncəyə lap uşaqlıqdan sahiblənməyi bacarmalıyıq. Mən doğmalarımdan, yaxınlarımdan, dostlarımdan başlamışdım bu işə...

Aybəniz İbadova – Bərdə şəhər 6 sayılı orta məktəbin dil-ədəbiyyat müəllimi

Səfiyar sakit xarakterli bir uşaq idi. Hiss edirdim ki, onda nəsə var. Gözəl rəsm çəkmək qabiliyyəti vardı. Sevinirəm ki, Səfiyarın müəllimi olmuşam, az da olsa gözümün nurunu onun təhsil alması üçün əritmişəm.

Samirə Ağayeva – bacısı qızı

Dayım bizimlə çox məşğul olardı. Rəsm çəkməyi, kibrit çöplərindən, plastindən müxtəlif fiqrlar düzəltməyi öyrədirdi. O evdə olanda bizim üçün toy-bayram olardı. Bizlərə tarixdən danışardı, əski əlifbanı öyrənirdi. Məqsədi də o idi ki, arxivlərdən Bərdənin tarixi ilə bağlı məlumatlar toplansın. Hər zaman çalışırdı ki, Bərdəylə bağlı yeni tarixi materiallar

ortaya qoysun. Bundan əlavə, nəsillərinin soy ağacını tərtib etmişdi

Naibə Behudova – bacısı

Səfiyar böyüdükcə onu daha çox öz tariximiz maraqlandırır. O, dərslərdə Azərbaycanın tarixi haqqında məlumatın azlığı və kiril əlifbasından istifadə edilməsilə bərişmirdi. Müntəzəm olaraq ərəb əlifbasını öyrənir və latın əlifbasında yazmağa çalışaraq hamını təəccübləndirirdi. Axı o illərdə kimin ağına gələrdi ki, biz də latın qrafikasına keçəcəyik? Həmişə deyərdi ki, ali təhsili Türkiyədə alacaq. Hətta Türkiyədə Turan adlı bir xanımla məktublaşır. O, vaxtlar bizim öz tariximizdən çox az məlumatımız olduğu halda Səfiyar arxivlərdən Azərbaycanın, qədim Bərdənin tarixi haqqında məlumatlar toplayır, tarixi abidələrlə yaxından maraqlanırdı. Topladığı məlumatlar əsasında təsəvvüründə canlandırdığı qədim Bərdənin görüntülərini əvvəl kağız üzərində canlandırmışdı. Hətta onun çəkdiyi bu rəsm sonralar Bərdəyə səfər eləmiş bir amerikalı alimi maraqlandırmış və onun şəkilini çəkərək, özü ilə aparmışdı. Daha sonra Səfiyar Xızır müəllimlə birlikdə qədim Bərdənin nəhəng maketini hazırlamışdı. Hazırda həmin maket bir vaxtlar onun adını daşıyan Bərdə şəhər 6 sayılı orta məktəbdə saxlanılır.

Rövşən Vəlioğlu – sinif yoldaşı

Səfiyar haqqında nə qədər danışsaq da azdır. O gözəl dost, vətənpərvər insan idi. Mübahisəni heç sevməzdi, həmişə xoş zarafatlar edərdi. Söhbətlərimiz əsnasında bizə Azərbaycandan, onun keçmişindən, tarixindən danışardı. Etiraf edirəm ki, onun danışdıqlarını birinci dəfə eşidirdik. Haradan oxuyurdu, necə oxuyurdu, bilmirdik. Çünki danışdıqları o dövrün kitablarında yazılmırdı, hətta qadağan mövzular idi. Amma buna baxmayaraq araşdırırdı, öyrənirdi, öyrəndiklərini biz dostlarına da danışardı.

Vidadi Muradov – qonşusu

Biz onunla qonşu olmuşuq. Çox tərbiyəli, gözü açıq, ağıllı, zəhmətkeş, çalışqan uşağıydı, hər kəsin rəğbətini qazanmışdı. Vətəninə, millətini, dövlətini sevən bir gənciydi. Deyim ki, bütün qonşular ondan çox razıydı, böyük-küçük yeri bilərdi. Heç kimin qəlbinə dəyməzdi. Hiss edirdin ki, bu uşaq digərlərinə bənzəmir, qeyri-adi qabiliyyəti vardı. Bir çox xarakteriyə həmyaşıdlarından fərqlənirdi.

"SƏNİN BƏY OTAĞINI ÖZÜM BƏZƏYƏCƏM"

Səfiyar danışır...

Həyat qəribədi... Bu dünyada bir-birinə dəqiqliyi ilə bənzəyən heç bir şey yoxdu. Dünyanın bir yarpağı, bir ağacı, bir çiçəyi belə bir-birinə bənzəmir. İnsanlar da belədir. Həyatları boyu eyni məqamlarda, eyni yer-

lərdə qarşılaşırlar, oxşar məqsədlərə xidmət eləyərlər, ancaq enində-sonunda hərəsi öz taleyini yaşayar. Bu mənada ilk baxışdan mənim ömrümdə həmyaşdırlarımın, dövrümün adamlarının ömürlərinə oxşayır, mən də çoxu kimi orta məktəbə getdim, oranı bitirdim, əsgərliyə yollandım. Bu dəfə güzarım uzaq sahillərə düşdü... Macarıstana...

Əhliman Qaçayoğlu – sinif yoldaşı

Məktəbi bitirib peşə məktəbinin ticarət kursuna yazıldıq. Dörd dost – Səfiyar, Rövşən, Nizami və mən kursda oxuduğumuz zaman daha da yaxınlaşdıq. Kursu bitirdikdən sonra hərbi xidmətə yollandıq. Səfiyar Macarıstana düşdü...

Ayaz Quliyev – əsgərlik yoldaşı

– 1987-ci ildə Macarıstanda həqiqi hərbi xidmətdə başlamışam. İndiki kimi yadımdadı, bir neçə gün idi hərbi hissəyə gəlmişdim, eşitdim, məni axtarırlar. Düşündüm ki, bu qərib yerdə, heç kimin tanımadığı uzaq Macarıstanda kimdi görəsən məni axtaran. Nəsə, belə fikirlərlə, getdim görüşə. Tanımadığım bir əsgər idi. Görüşdük. Qəribə adam idi, elə bil uşaqlıqdan bir-birimizi tanıyırdıq. Burada artıq bir ildə ki, xidmət etdiyini, nəsə lazım olsa, ona deməyimi tapşırırdı. Bundan sonra həmişə mənə kömək edirdi, nəzərini üstümdən çəkmirdi. Bilirsiniz, əsgərliyin yazılmamış qanunları var, axı. Həmin oğlan məni bu yazılmamış qanunlardan qo-

rudu. Ümumiyyətlə, azərbaycanlı əsgərlər orada hansısa problemlə rastlaşanda, ona üz tutardılar. Bu oğlan Səfiyar idi... İndinin özündə də xatırladığım və bundan sonra bütün həyatım boyu xatırlayacağım Səfiyar...

Əhliman Qaçayoğlu – sinif yoldaşı

Müstəqil həyata atılıb hərəməz bir peşənin sahibi olduq. Səfiyarın gözəl əl qabiliyyəti olduğundan rəngsazlığı seçdi. Yadımdadı, valideynlərim toyuma hazırlaşırıdılar. Dostlarla bir axşam bizə yığışdıq. Səfiyar dedi ki, sən bəy otağını özüm bəzəyəcəm, sən də axşamlar işdən gələndən sonra kömək edərsən. Siyahı tutub, lazım olan materialları alıb işə başladım. Mən fəhlə işlədiyimdən, ancaq işdən sonra Səfiyara kömək eləyə bilirdim. Bir gün dedi ki, Əhliman, baxıram artıq əməlli-başlı ustasan, gəl elə bir yerdə işləyək. Beləcə, məni çəkib yanına apardı... Ondan sonra nə iş götürürdüsə, məni də çağırırdı, nə qazanırdısa, qardaş malı kimi yarı bölürdü... İşin çox hissəsini özü görsə də...

"SEVGİ OLMADAN NECƏ MÜBARİZƏ APARMAQ OLAR?"

Səfiyar danışır...

Həmişə inanmışam ki, böyük sevgilərdən böyük mübarizələr doğur, böyük mübarizələr isə həyatı daha mənalı edir. Sevgisiz mübarizə, mübarizəsiz həyat olmaz. Sevgilə mübarizə aparanda hər şeyə tamamilə başqa gözlə baxırsan, o zaman mütləq özün-özündə bütövləşirsən,

ömründən keçən hər anın varlığına bəxş etdiyi həzzi duyursan. Bu həzz istər xoşbəxtlikdən, istər bədbəxtlikdən törəsin, fərq etmir. Çünki böyük sevgidən doğulan mübarizədə keçən həyatda dünyanın ən böyük əzablarını belə, həzz ala-ala, dərdlərindən böyüyə-böyüyə, ucalaraq keçirsən. Məncə, ən böyük insani keyfiyyətlər – cəmərdlik, sədaqət, qəhrəmanlıq da məhz sevginin bərqərar olduğu anda aşkara çıxır. Axı, sevgi olmadan necə mübarizə aparmaq, mübarizə aparmadan necə yaşamaq olar? Bütün bunlar olmadan insanın sadaladığım ali dəyərlərə sahib olub-olmaması haqqında nə deyə bilərsən?

Camal Aşırov – dayısı oğlu

1988-89-cu illərdə Səfiyar başına özü kimi vətənpərvər gəncləri də yığaraq “Soy” Demokratik Gənclər Təşkilatı qurmuşdu. Bir müddətdən sonra indiki Rayon Mədəniyyət Sarayının binasında təşkilatları üçün bir otaq almağa nail olur. Ofislərinə gənclər gəlirdi, danışirdilər, müzakirələr aparırdılar.

Kamal Behbudov – qardaşı

Xidmətini başa vurub qayıtdıqdan sonra peşə məktəbinin ticarət kursunda oxudu. Buranı bitirdikdən sonra Rayon Hərbi Komissarlığının xəttiylə o vaxtlar Xankəndində yerləşən zabitlər məktəbinə getdi. Elə buradaykən Səfiyar ermənilərin törətdikləri təxribatlarla dəfələrlə üz-üzə gəlmişdi. Heç kəsə sirt deyil ki, o vaxtı Xankəndində

yaşamaq kimi, oxumaq da müşkil məsələydi. Addımbaşı ermənilərin təxribatları ilə qarşılaşmaq mümkün idi. O çətin günlərdə Səfiyar dəfələrlə azərbaycanlıların müdafiəsinə qalxmış, onları erməni şəridən qorumuşdur. Qısa-sı, orada da 6 aylıq kurs keçdikdən sonra “leytenant” rütbəsi aldı. Azərbaycanda Milli Hərəkət başlayanda, Səfiyar rayonda bu hərəkətin öncüllərindən biri oldu. Yaratdığı “Soy” Demokratik Gənclər Təşkilatının ilk vəzifəsi Azərbaycanın milli bayrağının, gerbinin təbliği idi. Təşkilat üzvləri əyani vəsaitlərlə baxçalara, məktəblərə gedib uşaqları, şagirdləri Azərbaycanın müstəqil dövlət simvolları ilə tanış edirdilər. Səfiyar üçrəngli bayrağımızın birini də doğulduğu kəndin məktəbinə aparıb vermişdi. Həmin bayraq indi də məktəbdə durur. Yadımdadır ki, Səfiyar təşkilat üzvlərindən 15 nəfərlik heyətlə İran sərhədində Araz çayı kənarında cənublu qardaşlarımızla görüşlər keçirirdilər, Xudafərin körpüsünü ziyarət edirdilər.

Naibə Behbuova – bacısı

Səfiyar 1987-ci ildən Milli Azadlıq Hərəkətinin fəal iştirakçılarında olmuşdu. Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda aparılan mübarizədə öndə gedərək, aktiv iştirak etmişdir. O, hərəkət üzvlərlə birgə sərhəd bölgələrində görüşlər keçirir, təbliğatlar aparırdı. O vaxtlar ölkədə gedən prosesləri yaşlı nəslin nümayəndələrindən daha çox dərk edirdi. Hələ nə indiki gerbimiz, nə də bayrağımız elan olunmamışdı, ancaq o, üçrəngli bayraqları və gerbləri öz əllərlə

hazırlayaraq, kənd orta məktəblərinə, gənclərə hədiyyə edərdi. Həmin bayraqlardan biri Mollalı kənd orta məktəbində indiyə kimi qorunub saxlanılır...

Qabil Abbasoğlu – Hərəkət yoldaşı

Səfiyar Behbudovla 1991-ci ildə tanış olmuşam. O vaxtlar bizim də gənclər təşkilatımız vardı və həmin təşkilatın üzvləri ilə bir yerdə bu gün də davam edən ənənəni başlamışdıq. Yəni, o dövrdə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən müxtəlif gənclər təşkilatları bir araya gələrək Cümhuriyyətin elan olunduğu günü – 28 Mayı Kür və Arazın qovuşduğu yerdə – Suqovuşanda qarşılayırdıq. Deyim ki, bu ənənə indi də davam edir və biz hər il bir gün öncə ora gedir, tongalımızı çatır, bayrağımızı qaldırır və səhərə kimi tonqal ətrafında söhbət edirik. 1991-ci ildə keçirdiyimiz tədbirdə də Bərdədən gələn gənclər təşkilatının nümayəndəsi kimi Səfiyarı tanımışam. Qısa zaman kəsiyində onunla münasibətimiz quruldu və bu münasibət sonda dostluğa çevrildi. Bir neçə saatlıq ünsiyyət kifayət elədi ki, bir-birimizin fikrinə dərinlən bələd olaq, bir-birimizi yaxından tanıya bilək. Elə tanıdıq da...

Ağayeva Samirə – bacısı qızı

Bir dəfə Xudafərin körpüsünün rəsmini çəkmişdi. Rəsmdə qırılmış körpünü və bir-birinə tərəf uzanan iki ana əli təsvir edilmişdi. Özünün iş otağı vardı və heç kim icazəsiz ora daxil ola bilməzdi. Otağının divarına Xəlil Rza-

nın, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin, gerbimizin, bozqurdun şəkillərini vurmuşdu. Daim axtarışda idi, elə hey axtarırdı...

"SABAHIN GƏNCLƏRİ DAHA UCA ZİRVƏLƏR FƏTH EDƏCƏKLƏR"

Səfiyar danışır...

Vətənin, məmləkətin, torpağın günahı olmur. Günah insanların günahıdır, günah və naqislik insana xas xüsusiyyətdir. Əgər Azərbaycan deyilən bir yerin günahı varsa, həmin günah bizdən başlanır. Özümüzü yorub, heç qıraq-bucağı axtarmayaq. Azərbaycanın günahı lap yaxındadır, Sənin, mənim, hamımızın burnunun ucunda. Gərəkdir ki, hərəməz bir günahı çəkək boynumuza. Mən əslində, əməllərimi, hərəkətlərimi, işlərimi bu fikirlə həyata keirirdim. Hə, mənə elə gəlirdi ki, Azərbaycanın minillik tarixinin bütün səhvlərinin günahı mənim çiyinlərimdədir. Həqiqətən, axı, hamımız gəldi-gedərik. Bu dünyada qalan bir əməllər olur. O əməllər ki, sabahın gəncləri bizlərin əməllərindən yararlanıb, bizlərdən daha uca zirvələr fəth edəcək, Azərbaycanı bizlərin qaldırdığı ucalıqlardan daha ucalıqlara qaldıracaqlar. Ona görə də, düşünürdüm ki, yaşanan hadisələri millətin beyninə həkk etdirmək, olayları hər bir fərdin gününə, yaşamına, həyat tərzinə çevirmək lazımdır.

Azər Aşırov – dayısı oğlu

Mən Səfiyardan 10 yaş böyük idim. Ancaq fikir verirdim ki, onun ağı, məntiqi, intellekti yaşından çox öndədir. Böyük arzularla yaşayırdı. Hadisələri analiz eleyər, “amma”-lar, “niyə”lər sualları onu rahat buraxmazdı. Hər zaman ədalət tərəfdarı idi, haqsızlıqla heç barışmazdı. Azərbaycana qarşı olan bu haqsılıqlarla barışa bilmirdi, narahat idi. 1988-ci il məlum hadisələr başlayandan isə özünə yer tapa bilmirdi.

Eynulla Abdullayev – xalası oğlu

Onu sonucu dəfə 1989-cu ili aprel ayında rəhmətlik atasının yasında gördüm. Hamı Səfiyarın başına yığılıb onu dinləyirdi. 1989-cu ildə kim deyə bilərdi ki, bu hadisələrin axırı nə olacaq? Kim nə bilirdi ki? Ancaq Səfiyar deyirdi ki, biz müstəqil ölkə olacağıq, Azərbaycan öz müstəqilliyinə yenidən qovuşacaq. O zaman heç kimdən belə şeylər eşitməmişdik. Heyrətə gəlirdik ki, Səfiyar nə danışır, nədən danışır, bunları haradan bilir? Etiraf edirəm ki, o danışdıqca düşünürdük ki, bu nə danışır, Sovet hakimiyyəti necə dağıla, biz necə müstəqil ola bilərik? Sonra hadisələr onun dediyi kimi cərəyan etdikdə, Səfiyarın nə qədər uzaqgörən, məlumatlı olduğunu gördük. Həmin vaxtlar onda üçrəngli bayrağımız da vardı. Haradan, necə almışdı, məəttəl qalmışdıq. Yaşda bizdən kiçik olsa da, həmişə onun fikirlərinə hörmətlə yanaşmışıq. Baş verəcək hadisələri əvvəlcədən duyurdu, hiss edirdi. Yaşından qabağı görən adam, mənim ələməmdə canlı tarix idi.

Qabil Abbasoğlu – hərəkət yoldaşı

Bizim təşkilatımız Gəncə şəhərində fəaliyyət göstərirdi. Həmin vaxtlarda da rayon gənclər təşkilatları ilə də görüşlər keçirirdik. Bu çərçivədə Gəncədə, Bərdədə, hətta Bakıda da görüşlərimiz olub. Səfiyardan mənə qalan xatirənin içərisindən keçən xətt – yaşına uyğun olmayan dərəcədə mərdlik və kişilik göstərməsi idi. O yaşda bir gəncin bu qədər üstün keyfiyyətlərə sahib olması çox maraqlı gəlirdi bizə.

Səfiyar danışır...

...Hardansa oxumuşdum ki, nəzəriyyə quru və cansız, həyat ağacı isə həmişəyaşıl və canlıdır. Ona görə də nəzəriyyənin bütün səylərinə baxmayaraq, həyat onun dediklərini təsdiq etmirsə, demək cild-cild kitabların, qadağan olunmuş ədəbiyyatların qara qəpik qədər də dəyəri yoxdur. Ancaq bilmirəm, bəziləri üçün xoşbəxtlikdən, bəziləri üçünsə bədbəxtlikdən əldə olan tək "quru və cansız" nəzəriyyə deyil, həm də "həmişəyaşıl həyat ağacı"dır ki, çox həqiqətlərin astar üzünü açır, çox şeyləri anladır ki, buna da tarixin ibrət dərsləri deyərlər. Həmin həyat bizə nəzəriyyənin verə bilmədiyi ən acı həqiqətləri çatdırır. Və bunlar elə həqiqətlərdir ki, başa düşmək üçün hansısa əlavə ədəbiyyatlar oxumadan da keçinmək olar. Çünki torpaq uğrunda savaşımaq, Vətənin qeyrətini öz qeyrəti sanmaq, hər şeyin yalnız mübarizə və əzmlə əldə edilməsinin mümkünlüyünü anlamaq üçün kitab

oxumaq vacib deyil. Bu mənada haqqımda «Səfiyar oxuyub deyə belə şeylər eləyir» kimi sözlər eşidəndə əsəbləşirəm. Axı, oxumağın vətəni, milləti, yaxınlarını, doğmalarını sevməyə, onları qorumağa nə dəxli var? Məgər bütün oxuyanlar belə eləyirlər? Hə, yüz faiz əminəm ki, belə şeylər kitabsız-filansız insana ana südü, min illərdən sürüb gələn əcdadların geni, yaşantıları, gördükləri ilə keçir.

Naibə Behbudova – bacısı

20 Yanvar hadisəsi zamanı onun necə əsəb və həyəcan keçirdiyini indi də xatırlayıram. Efirdən həmin hadisələri izləyərkən həyəcanla hamımıza sanki bizim görə bilmədiyimiz hansısa faktları göstərərək deyirdi: "Müstəqillik uğrunda şəhid olmuş bu insanların yuxarı qaldırılmış sıxılmış yumruqlarına diqqətlə baxın! Onlar bununla düşmənlərimizə sübut etdilər ki, bizi qanımıza qəltan etsəniz də, müstəqilliyimizi əlimizdən ala bilməyəcəksiniz. Onlar dünyanın ən xoşbəxt insanlarıdır". Səfiyar Bərdədəki 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış abidənin layihəsini hazırlamış, tikilib başa çatmasına öz əlləriylə təmənnasız yardım eləmişdi.

Kamal Behbudov – qardaşı

1990-cı ilin yanvarında Bakıya rus ordusu yeridiləndə rayonlardan da kömək istəmişdilər. Demək, Səfiyar bu məsələni bilən kimi evə gəlir, atamızdan qalma köhnə bir

tüfəngimiz vardı, onu da götürüb Bakı avtobusuna minir. Mən həmin çağırışı eşidən kimi bildim ki, Səfiyar boş durmayacaq, o da gedəcək. Tez evə gəldim, gördüm, nə Səfiyar var, nə də tüfəng. Başa düşdüm ki, o da gedib... Avtobuslar Mədəniyyət Sarayının önündə dayanmışdılar. Oraya gedib avtobusa qalxanda gördüm ki, Səfiyar tüfəngi ayağının arasına alaraq oturub, gözləyir. Açığı, bir az danladım, ancaq gördüm ki, xeyri yoxdur, dediyini eləyəcək. Məcbur olub onu yola salmaq üçün gözləməli oldum. Sonradan Bakıdan məlumat gəlir ki, heç kim gəlməsin, ehtiyac yoxdur. Bu xəbərdən sonra evə gəldi. Ancaq nə olsun, bir yerdə qərar tuta bilmirdi. Bir dəfə də xəbər yayıldı ki, rus tankları Bakıdan gəlib Bərdədən keçərək Xankəndinə gedəcək. Səfiyar tez təşkilatın uşaqlarını yığıb ayaqüstü kiçik bir toplantı keçirir və qərar verir ki, körpünün üstündə əl-ələ verib rus tanklarının qabağını kəssinlər. İnanırdılar ki, rusların qabağını əliyalın kəsə bilərlər. Onlarda elə inam vardı ki, ölsələr də belə, tankların Xankəndinə getməsinə mane olacaqdılar. Sonradan bəlli oldu ki, tanklar Xankəndinə Bərdədən yox, başqa yolla gediblər.

BU DA BİZİM TALEYİMİZDİ...

Səfiyar danışır...

Bu günün özündə belə Azərbaycanımız uğrunda hansı çətinliklərdən, əziyyətlərdən, təhlükələrdən keçdiyimi çoxları bilmir. O vaxtlar bunları təbii ki, demək

olmazdı. Bu baxımdan, illər keçəndən sonra həmin hadisələrin qalan şahidləri danışıqda baş verənlər bircə-bircə gözümün önündə canlanır. Bizim işimiz çox çətin idi. Biz həm nəzəri, həm də praktiki işlərlə məşğul oluruq. Çünki bütün sahələrdə boşluq hökm sürdüyükdən, hər yerə özümüz getməli olurduq. Hələ nələr elədik, nələrdən keçdik bu vətən üçün heç kəs bilmir. Eybi yox, olsun! Təki Vətənimiz var olsun! Bu da bizim taleyimizdi...

Qabil Abbasoğlu – hərəkət yoldaşı

Hərəkət dövründə Bərdədən çox uşaqlar tanıyırdım. Ancaq Səfiyar digərlərindən seçilirdi, aktiv idi, ona görə də onunla aramızda daha özəl, daha xüsusi münasibətlər yarandı. O zaman gənc idik, odlu-alovlu, romantik dövrümüz idi. Həmin gün belə qərara gəldik ki, bu günün adını və dostluğumuzu əbədləşdirmək üçün hərəməz bir əşyamızı xatirə olaraq torpağa basdıraq. Mən cibimdən bir qələm, Səfiyar isə cibindən bir patron çıxarıb torpağa basdırdıq. Sonralar Səfiyarın taleyi və başına gələnləri eşidəndə, Suqovuşanda torpağa basdırdığı güllənin təsadüf olmadığına inandım. Adam öz taleyi ilə bağlı bir işarə vermişdi. Bəlkə də bu fakt kimlərəsə mistik görünsün, ancaq bu, reallıqdır. Bundan başqa orada bir ağac da vardı, hər birimiz, o cümlədən Səfiyar da o ağaca öz adını yazmışdı. Sonradan Kür daşdıqda həmin ağacları su yuyub apardı...

Gülər Bəhramova – hərəkət yoldaşı

O zaman Bakıda tələbə idim. Günlərin birində o dövrdə Cəllilabad AXC-sinin lideri qardaşım Miralim Bəhramov mənə zəng etdi ki, təcili rayona gedim. Kiçik qardaşım ilə bərabər gecəylə rayona yola düşdük. Evə çatanda gördük ki, qapımızda xeyli adam var. Qapıda duran adamlar öncə bizi tanımadılar deyə evə də buraxmadılar. Sonradan evə daxil olduq. Gördüm ki, qardaşımdan başqa 2 nəfər də var. Miralim dedi ki, sən bir müddət bunlarla işləyəcəksən: “Bizə bu iş üçün bir xanım lazımdır. Mən də başqalarına deyə bilmərəm, ona görə də məcburam sənə – öz bacıma ərk edim. Ola bilər ki, bu yolda həbs olunasan, institutdan da qovula bilərsən, hətta ölüm də var... Amma bunlar millət üçün, dövlət üçündür, razısanmı?” Dedim ki, razıyam...

Sonra hara gedəcəyimizi açıqladı: “Qarabağa gedəcəksiniz. Bu bu qardaş Səfiyar Behbudovdur, onun rəhbərliyində hərəkət edəcəksiniz”.

Miralim sözünü bitirdikdən sonra Səfiyar mənə “bacım, bir halda ki, bizə kömək edəcək şəxs Miralimin ailəsindədir, o zaman ona etibar edib, planımızı açmaq olar. Biz buradan Qarabağdakı döyüşçülərimizə silah aparacağıq, onlar bizi gözləyirlər”. Mən onlara dəstək olmaq üçün hazır olduğumu bildirdim.

Sən demə, artıq İrəndən birinci partiya silah gətirilibmiş. Silahları bir ədəd “PAZ” markalı avtobusa yüklədilər. Səfiyar Miralimə dedi ki, bəy, bir nəfər yaşlı xanım da olsa, yaxşı olar. Qonşuluğumuzda Dünyaxanım adlı bir

nəfər yaşayırdı, oğlu da şəhid olmuşdu. Vəziyyəti ona danışdılar və razılığını aldılar. Mən, Səfiyar və başqa iki nəfər minik avtomobilində, Dünyaxanım və digər yoldaşlar avtobusa mindilər. Biz öndə, silah dolu avtobus da arxamızca yola düşdük, Biləsuvar yoluyla Qarabağa tərəf istiqamət götürdük. Öncədən bizə tapşırıbmışdılar ki, maşından düşmürsünüz, yemək-ichmək hamısı buradadır. Ona görə, elə maşındaca yeməyimizi yeyirdik. Bizim o zamankı hökumət bu kimi şeylərin qarşısını alırdı, qoymurdu cəbhəyə silah-surhat daşsın. Ona görə də elə yol seçmişdilər ki, hər hansı problem yaşanmasın. Yola düşməzdən öncə hər birimizi təlimatlandırmışdılar ki, birdən yolda təhlükə-filan olarsa, öncə özünüzü qorumalısınız. Mən rayonları elə də tanıyırdım, hansısa rayonun ərazisində bir postda bizi saxladılar. Bizimkilər döyüşçülər olduqlarını söylədilər. Məni və Dünyaxanımı soruşanda, dedilər ki, ana-bala-dırlar, Ağcabədiyə qonaq gedirlər, yolda qalmışdılar, biz də götürdük. Belə olan halda, maşınlarda axtarış aparmadılar və biz də yolumuza davam etdik. Yolda bildim ki, “yükü” Ağcabədiyə aparırıq. Rayona kimi hər hansı mənə ilə üzləşmədən mənzil başına çatdıq. Dəmir darvazalı bir evin qarşısında dayanmalıydıq. Evin qarşısına çatanda qapıya qırmızı lentin bağlandığını gördük. Səfiyar işarə etdi ki, dayanmayın, yola davam edin, evdə təhlükə var. Sən demə, bu qırmızı lent onların parolu imiş. Orada dayanmayıb başqa istiqamətə hərəkət edib xeyli getdikdən sonra bir daha həmin evin qarşısından keçdik. Səfiyar

gəlib dedi ki, yox, mümkün deyil, başqa variant seçməliyik. Nəhayət, qərara qəlib Ağdam rayonunun kəndlərindən birinə getdik. Orada bir nəfəri tapıb harasa xəbər göndərdilər. Bir müddətdən sonra iki-üç nəfər gəlib silahları təhvil aldılar. İşimiz bitdikdən sonra elə həmin gün də geri – Cəlilabada qayıtdıq.

Mən iki gündən sonra Səfiyarın rəhbərliyi ilə yenə belə bir əməliyyatda iştirak elədim. Yolboyu, söhbət edirdik, ona suallar verirdim ki, necə olacaq, torpaqları qoruya biləcəksinizmi? Səfiyar həmişə inamla, özünə arxayın şəkildə torpaqlarımızı qoruyacağımızı deyirdi... Öz-özümə düşündüm ki, bu adamlar torpaq uğrunda belə risklərə gedirlərsə, deməli, şəhid olmağa da hazırdırlar. Sonrakı proseslər göstərdi ki, doğrudan da eləymiş...

"QARABAĞ DÖYÜŞÜ HƏR KƏSİN ÖZ DÖYÜŞÜ OLMALIYDI"

Səfiyar danışır...

Baş verən hər hadisədə özümü günahkar bilirdim. Özümü boğaza kimi qanın içində hiss eləyirdim. Elə bilirdim, vətənimizdə baş verənlərin hamısı mənim laqeydliyim ucbatından baş verir. Vallah, hər xəbərini aldığım ölənlə min dəfə ölüb-dirilirdim... Ölənlər ölür, can qurtarır, vay dirinin halına...

Camal Aşırov – dayısı oğlu

Bir dəfə eşitdik ki, Ağdamın Qarğacı deyilən qəbristanlığının yanında ermənilər iki nəfəri öldürüblər. Bu hadisədən xəbər tutan ətraf rayonların insanları Ağdama axışırdılar. Bir də gördüm ki, Səfiyar da başında bir dəstə cavan piyada Ağdama tərəf gedirlər. Buradan da Ağdama 50-55 kilometr məsafə vardı. Təsəvvür eləyin ki, bunlar piyada Ağdamın Göytəpə kəndinə kimi gediblər, ancaq orada deputat Xuraman Abbasova camaatı birtəhər sakitləşdirə bilib.

Gülər Bəhramova – hərəkət yoldaşı

Səfərlərin birində Səfiyarın cibindən dəsmala bükülü bir şey çıxarıb qoxuladığını gördüm. Qıraqları mavi rəngdə əl dəsmalı idi, içində də torpaq vardı. Dəsmala bükülü torpağı həmişə cibində saxlayırdı. Utandığımdan soruşdum ki, bu nə torpaqdır...

Səfiyar danışır...

Qarabağ döyüşlərinə qatılmağımı həyatımın hansısa ayrıca, xüsusi bir mərhələsi hesab eləmirəm. Çünki bu döyüşlər Azərbaycanımın müstəqilliyinə, azadlığına həmin vaxta qədər sadə bir insan kimi verə bildiyim payların davamıydı. Həmişə inanmışam ki, bu məmləkət son qarış torpağına qədər azad edilməyincə kimsəyə sakit həyat yoxdur. Qurtuluş gününə qədər burada heç kim, heç nədən ürəyi istəyən kimi zövq al-

mayacaq. Əgər əlimizi ürəyimizin üstünə qoyub "Qarabağsız Azərbaycan ola bilməz" deyiriksə, hamıya da əl içi kimi aydındırsa ki, düşmən basılmayınca Azərbaycana ağ gün yoxdur, o zaman mənə bu savaştan kim saxlaya bilərdi? Mən bilirdim ki, Qarabağ uğrunda döyüşlərə atılmasaq, canımız xəcalətdən, üzükaralıqdan qurtulmayacaq. Bu mənada mənim üçün Qarabağ döyüşü hər kəsin öz döyüşü olmalıydı. Mən bu döyüşü öz döyüşüm kimi qəbul edənlərdən biri oldum...

Kamal Behbudov – qardaşı

Həmişə deyərdi ki, mən getməyim, sən getmə, o getməsin, yaxşı deyən görüm, bu torpağı kim qorusun? Bir dəfə anamıza dedi ki, elə bil, mənə doğmamısan, hesab elə ki, üç yox, iki oğlun var...

Gülər Bəhramova – hərəkət yoldaşı

1991-ci ildə Daxili İşlər Nazirliyinin qarşısında keçirilən mitinqdə Səfiyargili hərbi formada maşından düşəndə gördüm. Çox çalışdım onlara yaxınlaşım, adam sıxlığından yaxınlaşa bilmədim. Bax, sonuncu dəfə uzaqdan onda gördüm hərəkət yoldaşlarımı...

Naibə Behbudova – bacısı

Səfiyar Qarabağın müdafiəsinə hadisələr başlayan kimi qalxmışdı. İnanın ki, silahların olmadığı vaxtlarda gəncləri başına toplayaraq Ağdam, Əsgəran istiqamətində erməni-

lərlə az qala əlbəyaxa döyüşürdülər. Sonralar o, könüllülər dəstəsinə qoşularaq, Tər-Tər, Ağdərə, Şuşa, Əsgəran, Goranboy istiqamətlərində gedən döyüşlərdə iştirak edirdi. Sonradan o, Bərdənin özünümüdafiə batalyonunun yaranması, formalaşması və ərsəyə gəlməsi üçün əlindən gələni əsirgəməmişdi. Belə ki, ruslardan alınan texnika, silah-sursatdan tutmuş, gənclərin bura cəlb olunmasına, siyahıya alınmasına qədər bütün işlərdə yaxından iştirak eləmişdi. Bu bacarığına görə də onu taqım komandiri təyin eləmişdilər.

Camal Aşırov – dayısı oğlu

Torpaqlarımıza soxulan erməni-rus birləşmələrinin qarşısını almaq üçün yerlərdə özünümüdafiə batalyonları yaranmağa başlamışdı. Səfiyar da dəfələrlə Ağdam, Laçın və digər bölgələrdə döyüşlərdə olmuşdu. O vaxtlar harada qızgın döyüşlər gedirdi, onun sorağını o yerlərdən alardıq. Axırda Elçin Əliyevin rəhbərlik etdiyi özünümüdafiə batalyonuna yazıldı, sonuna kimi də orada döyüşdü.

Gəray Əsədov – keçmiş döyüşçü

Səfiyar Behbudovla tanışlığım ilk dəfə 1991-ci ilin noyabrında Bərdə batalyonunda oldu. İlk görüşümüzdən bir-birimizə rəğbətimiz yarandı. O bir zabit kimi bütün əsgər və şəxsi heyətə nümunə idi, hərəkətlərindən tutmuş geyim tərzinə və səliqəsinə kimi. Onunla tək Bərdədə yox, həmçinin “Qurtuluş” batalyonunda da görüşmüşdük. Rəhmətlik, sanki od-alov idi, yerə-göyə sığmırdı. Harada qay-

nar nöqtə vardısı, özünü ora atırdı, hansı yanda köməyə ehtiyac duyulurdusa, orada olurdu. Sizi inandırım ki, qorxmurdu, çəkinmirdi, yorulmurdu, usanmırdı, daim hərəkətdə olan biri idi. Bir sözlə, heyrət ediləcək ürək və cəsarət sahibi idi...

Ziyad İsmayılov – döyüşçü yoldaşı

Səfiyarla 1992-ci ilin mart ayının əvvəllərində tanış olmuşam. Həmin vaxt mən Bərdə Özünü Müdafiə Batalyonuna yenicə gəlmişdim. Səfiyar mənə yaxınlaşaraq tanış oldu və nə kimi kömək edə biləcəyini soruşdu. Mən ona təşəkkürümü bildirdim. Düz qamətini, qara saçlarını, başına qoyduğu qara bereti, iti baxışlarını, sinəsinə çarpaz şəkildə doladığı patron qatarını görəndə bu insanın düşmən üstünə qorxmadan gedə biləcək əsl vətənpərvər biri olduğunu anladım.

Bayram Bayramov – keçmiş döyüşçü

Səfiyarla ilk tanışlığım dostum Fazil Novruzovun vasitəsilə oldu. Günlərin bir günü Fazil dedi ki, gəl səni bir vətənpərvər oğlanla tanış edim, çox maraqlı insandı. Fazil dedi ki, cəbhənin harasında qaynar nöqtə var, onu orda görərsən, dəfələrlə Ağdamda, Şuşada, Marquşavanda və sair yerlərdə olub, gücü yetdiyi qədər əlindən gələni edir. Açıqı, bu təqdimatdan sonra bu şəxsi görmək istəyim artıdı. Bir müddət sonra yaxından tanış olduq. Doğrudan da, deyildiyi kimi vardı...

"İGİDLİK ODUR Kİ, YÜZ MİNLƏRİN ŞÜCAƏTLƏRİNİ YAŞADASAN"

Səfiyar danışır...

Hərdən mənə elə gəlir ki, o günlərdən bəri bizdə heç nə dəyişməyib. Elə həmin döyüşçülərik, elə həmin ruhdayıq. Yadımdadı, bəziləri deyirdilər ki, axı, ney-nirsən, özünü oda-alova atıb, başını aşağı sal, həyatını yaşa. Hə, bəziləri qalstuk taxıb siyasətə qoşulanda, bizlər döyüşlərə yollandıq. Çünki biz vətənin xoşbəxtliyini öz xoşbəxtliyimiz, faciəsini öz faciəmiz kimi qəbul edirdik. Yadımdadır ki, o vaxtlar biz öz aramızda dö-yüşdüyümüz orduya "Bahar Ordusu" deyərdik. Burada hər şey bahar qoxulu idi: tankların tırtılları altından əzilən otlardan tutmuş, insanların nəfəslərinə və qələbələrə qədər hər şey bahar qoxusu verirdi...

Elçin Əliyev – Bərdə batalyonunun komandiri

Özünümüdəfiə batalyonunu yaradanda əsgərlərin and içməsi üçün ilk dəfə özümüz hərbi and mətni yazıb and içdik. Andiçmə mərasimindən sonra təlimlər başladı. Həmişə zabitlərə, əsgərlərə nəzarət edərdim. Fikir verirdim ki, Səfiyar yuxudan hamıdan tez durur, normadan çox qaçır, çox məşq edir. Bir gün zarafatla dedim ki, Səfiyar deyəsən, çempion olmaq istəyirsən? Dedi ki, yox, komandir, fiziki zəifliyim var, aradan qaldırmaq istəyirəm. Qayıtdım ki, elə demə, məşallah, əjdaha kimisən. Sonralar qaçış zamanı gördüm ki, hamıdan

öndə gedir. Bunu deməkdə məqsədim odur ki, bir zabit kimi öz üzərində çox çalışırdı, işində çox dəqiq idi.

Səfiyar danışır...

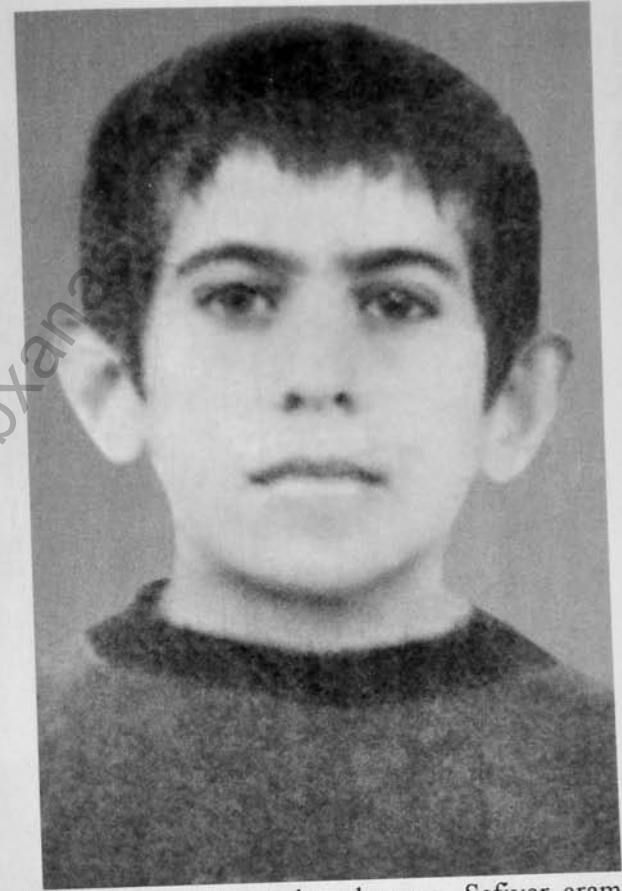
Millətimizin yer üzündən silinməməsi üçün qanını, canını, cavanlığını əsirgəməyən insanlar həmişə olub, var, bundan sonra da olacaq. Bu mübarizə və ölüm minillər uzununu onların genində yatan və millətin ağır günündə oyanmalı olan qarşısızalmaz bir istəkdir. Əslində, kö-nüllü olaraq Qarabağa döyüşə yollanan döyüşçülər məhz bu əlamətləri özlərində daşıyan insanlar idilər. Onların hesabına bütün Azərbaycan bir daha anladı ki, ən ağır zamanlarda həyatlarını təhlükə altına qoymaq bahasına olsa da, çiyinlərini millətin taleyüklü müşküllərinin altına verməyi bacaran oğullar, qızlar var. Onların çiyinlərinə Azərbaycan tarixinə qalibyyət yazmaq kimi bir mə-suliyyət qoyulmuşdu. Axı, məğlubiyyəti, uğursuzluğu, bədbəxtliyi, mağmınlığı təbliğ etməyə nə var? Əsl igidlik odur ki, millətin bağrından qopan qəhrəmanlıqları yaşa-dasan, bu torpaq üçün qanını tökmüş yüz minlərin şüca-ətlərini yaşadasan.

Əhliman Qaçayoğlu – sinif yoldaşı

Sagollaşanda dediyi sözlər indiki kimi yadımdadı: "Biz ermənilərdən əskik millət deyilik, əksinə, onlardan çox yük-sək bir millətik. Uşaqlar, mən getdim, sağlıq olsun, görü-şərik".

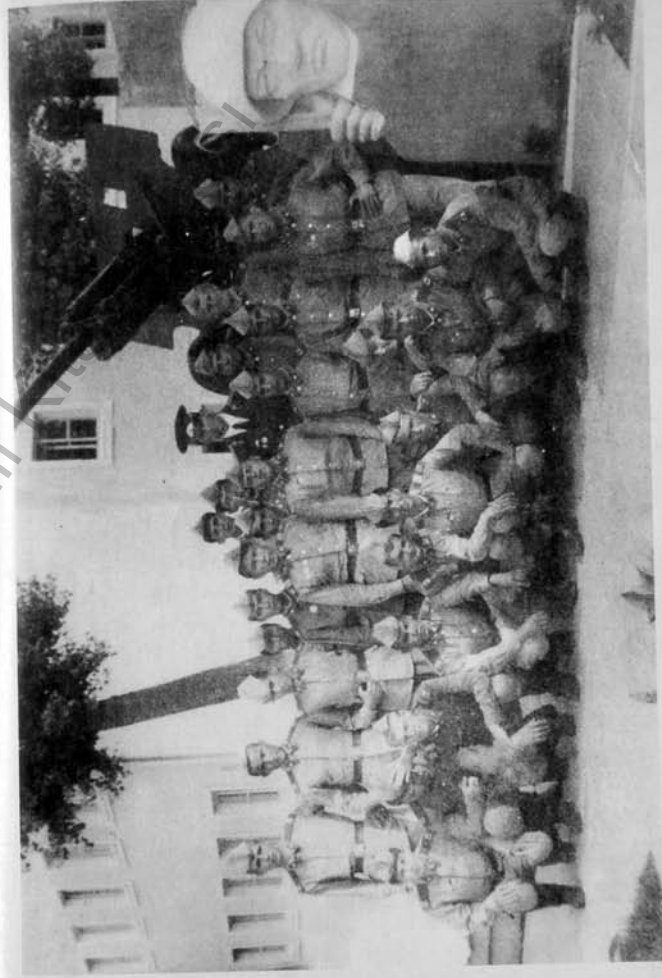
Uşaqılıqdan hər birimizdən seçilirdi, sanki elə o dövrdən qəhrəmanlığa can atırdı. Biz ailədə 7 uşaq idik, Səfiyar bizdən yaşca kiçik olsa da, hamımızı sıra ilə düzüb müəllim kimi bizə dərs keçərdi. Adı bir şeyi o qədər gözəl izah edirdi ki, qulaq asmaya bilmirdin. Bir dəfə yenə qış tətildə bizə gəlmişdi. Səhər yuxudan oyananda gördük ki, Səfiyar hamıdan qabaq durub atamla bərabər mal-qaranı yemləməyə gedib. Ümumiyyətlə, Səfiyar çox həssas uşaq idi, bütün canlılara sevgiylə yanaşırdı.

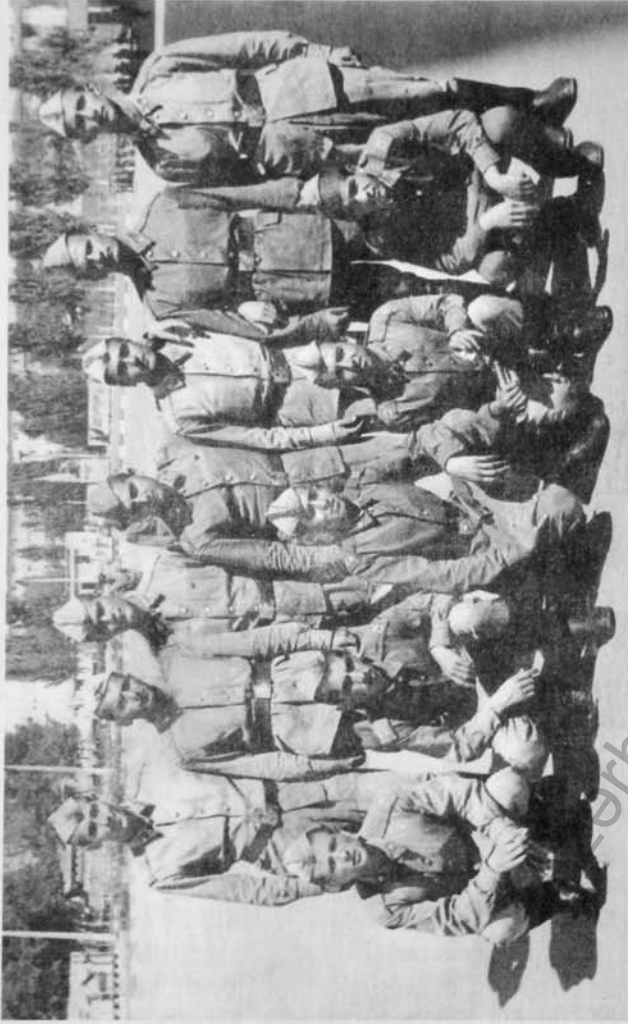
Biz ailədə üç bacı, üç qardaş olmuşuq. Səfiyar aramızda ən qayğıkeşi, mehribanı, çalışqanı, zarafatlı idi. Uşaq yaşlarından şəkil çəkərdi, palçıqdan, plastilindən nələrsə düzəldərdi. Rəhmətlik anam da hey danlayardı ki, ay bala, üst-başını az palçıq elə. Mən əczaçı ixtisası üzrə oxusam da, atam işləməyə icazə vermirdi. Buna görə də gecə-gündüz fikir edirdim. Bu halımı görən Səfiyar mənim fikirli şəklimi çəkmişdi, başımın üstündə də xəyallarım: ağ xalalda aptekdə oturub dərman hazırlayıram. Bu kimi işləri çox olardı.

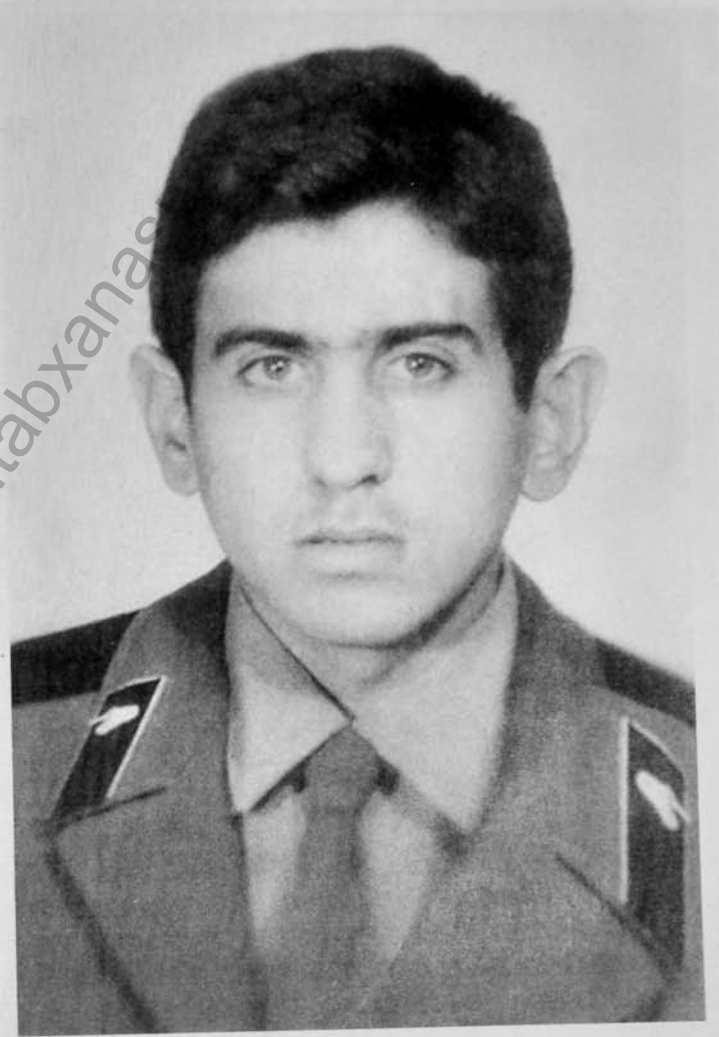
1987-ci ildə Macarıstanda həqiqi hərbi xidmətdə başlamışam. İndiki kimi yadımdadı, bir neçə gün idi hərbi hissəyə gəlmişdim ki, eşitdim, məni axtarırlar. Düşündüm ki, bu qərib yerdə, heç kimin tanımadığı uzaq Macarıstanda kimdi görəsən məni axtaran. Nəsə, belə fikirlərlə, getdim görüşə. Tanımadığım bir əsgər idi. Görüşdük. Qəribə adam idi, elə bil uşaqlıqdan bir-birimizi tanıyırdıq.

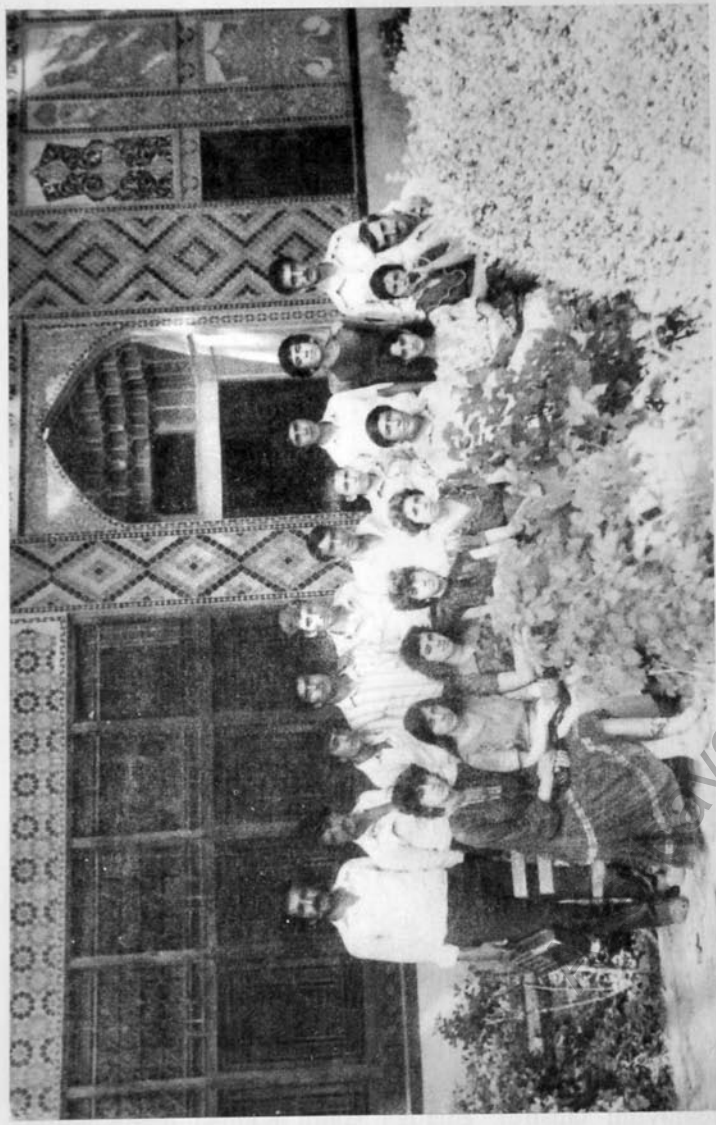
Məktəbi bitirib peşə məktəbinin ticarət kursuna yazıldım. Dörd dost – Səfiyar, Rövsən, Nizami və mən kursda oxuduğum zaman daha da yaxınlaşdıq. Kursu bitirdikdən sonra hərbi xidmətə yollandıq. Səfiyar Macarıstana düşdü...

Bilirsiniz, əsgərin yazılmamış qanunları var, axı. Həmin oğlan məni bu yazılmamış qanunlardan qorudu. Ümumiyyətlə, azərbaycanlı əsgərlər orada hansısa problemlə rastlaşanda, ona üz tutardılar. Bu oğlan Səfiyar idi... İndinin özündə də xatırladığım və bundan sonra bütün həyatım boyu xatırlayacağım Səfiyar...

Səfiyar burada artıq bir ildi ki, xidmət etdiyini, nəşə lazım olsa, ona deməyimi tapşırdı. Bundan sonra həmişə mənə kömək edirdi, nəzərini üstümdən çəkmirdi.

Xidmətini başa vurub qayıtdıqdan sonra peşə məktəbinin ticarət kursunda oxuduq...

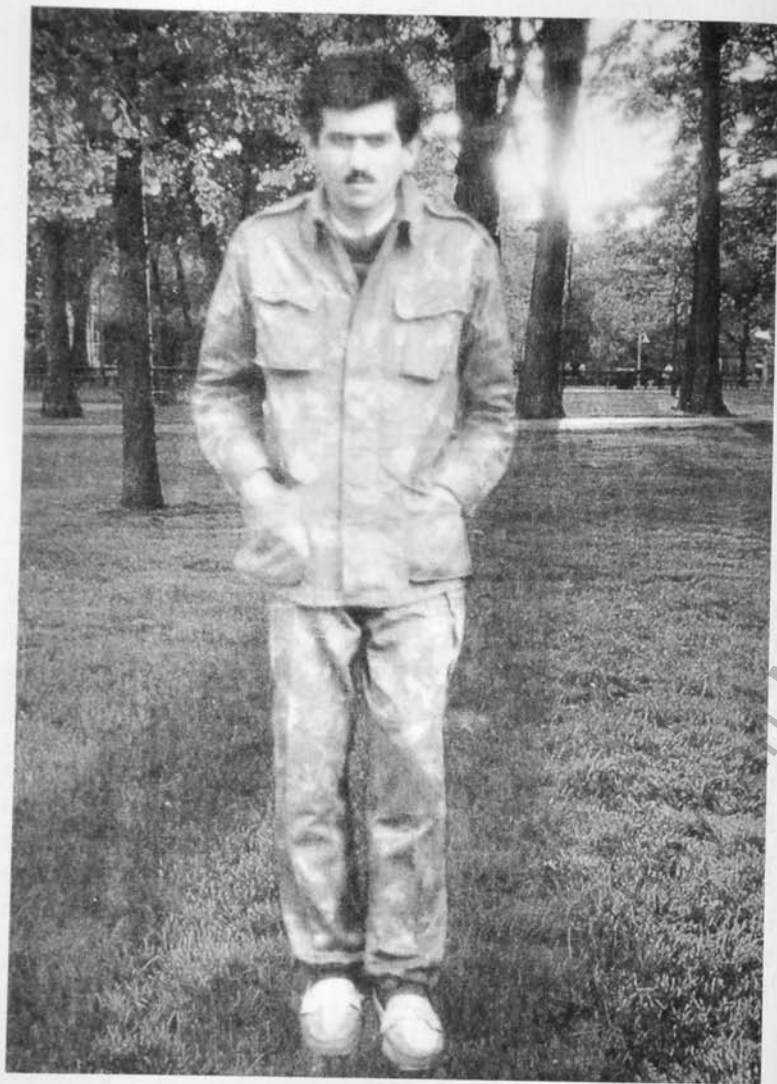
Söhbətlərimiz əsasında bizə Azərbaycan, onun keçmişindən, tarixindən danışdı...

Yəni, o dövrdə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən müxtəlif gənclər təşkilatları bir araya gələrək Cümhuriyyətin elan olunduğu günü – 28 Mayı Kür və Arazın qovuşduğu yerdə – Suqovuşanda qarşılayırıdık. Deyim ki, bu ənənə indi də davam edir və biz hər il bir gün öncə ora gedir, tonqalımızı çatır, bayrağımızı qaldırır və səhərə kimi tonqal ətrafında söhbət edirik. 1991-ci ildə keçirdiyimiz tədbirdə də Bərdədən gələn gənclər təşkilatının nümayəndəsi kimi Səfiyarı tanımışam. Qısa zaman kəsiyində onunla münasibətimiz quruldu və bu münasibət sonda dostluğa çevrildi. Bir neçə saatlıq ünsiyyət kifayət elədi ki, bir-birimizin fikirinə dərinədən bələd olaq, bir-birimizi yaxından tanıya bilək. Elə tanıdıq da...

Səfiyar Qarabağın müdafiəsinə hadisələr başlayan kimi qalxmışdı. İnanın ki, silahların olmadığı vaxtlarda gəncləri başına toplayaraq Ağdam, Əsgəran istiqamətində ermənilərlə az qala əlbəyaxa döyüşürdülər. Sonralar o, könüllülər dəstəsinə qoşularaq, Tər-Tər, Ağdərə, Şuşa, Əsgəran, Goranboy istiqamətlərində gedən döyüşlərdə iştirak edirdi. Sonradan o, Bərdənin özünümüdafiə batalyonunun yaranması, formalaşması və ərsəyə gəlməsi üçün əlindən gələni əsirgəməmişdi. Belə ki, ruslardan alınan texnika, silah-sursatdan tutmuş, gənclərin bura cəlb olunmasına, siyahıya alınmasına qədər bütün işlərdə yaxından iştirak eləmişdi. Bu bacarığına görə də onu təqım komandiri təyin eləmişdilər.

Səfiyar bizim ortancıl qardaşımızdı, uşaqlıqdan sakit təbiətli, Vətəninə, elinə-obasına bağlı idi...

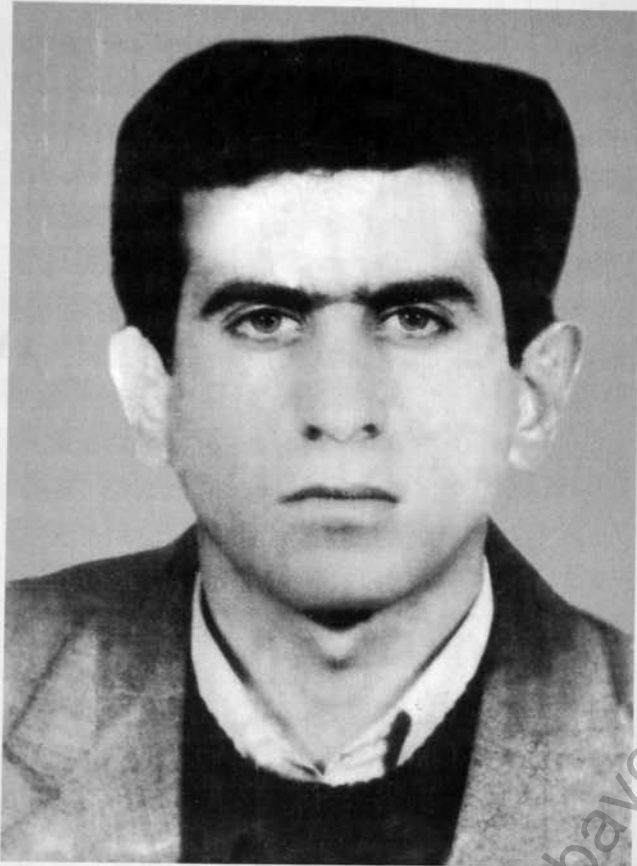
Səfiyar deyirdi ki, biz müstəqil ölkə olacağıq, Azərbaycan öz müstəqilliyinə yenidən qovuşacaq. O zaman heç kimdən belə şeylər eşitməmişdik. Heyrətə gəlirdik ki, Səfiyar nə danışır, nədən danışır, bunları haradan bilir? Etiraf edim ki, o danışdıqca düşünürdük ki, bu nə danışır, Sovet hakimiyyəti necə dağıla, biz necə müstəqil ola bilərik? Sonra hadisələr onun dediyi kimi cərəyan etdikdə, Səfiyarın nə qədər uzaqgörən, məlumatlı olduğunu gördük. Həmin vaxtlar onda üçrəngli bayrağımız da vardı. Haradan, necə almışdı, məəttəl qalmışdıq. Yaşda bizdən kiçik olsa da, həmişə onun fikirlərinə hörmətlə yanaşmışıq. Baş verəcək hadisələri əvvəlcədən duyurdu, hiss edirdi. Yaşından qabağı görün adam, mənim ələməmdə canlı tarix idi.

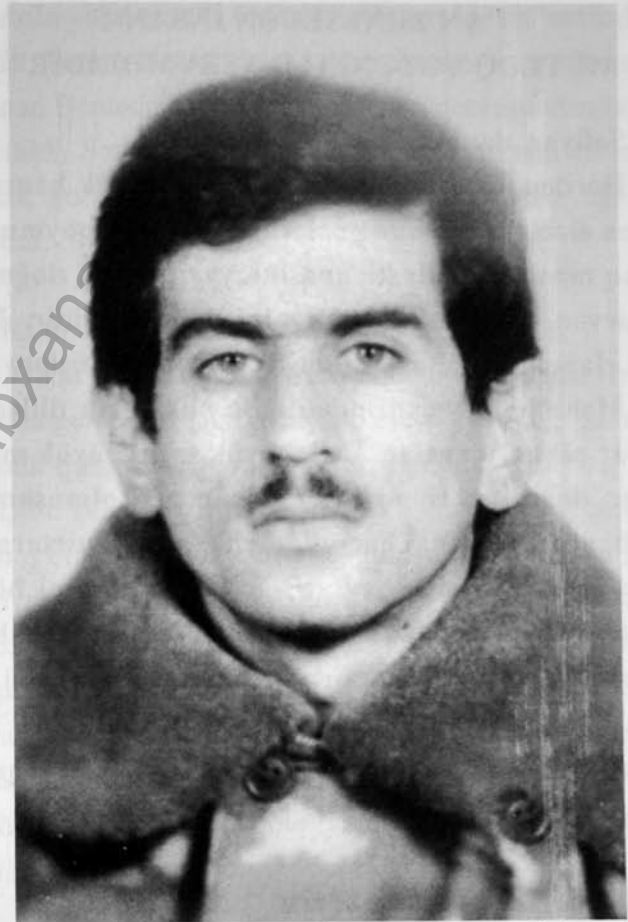
Səfiyar o qədər qorxmaz bir insan idi ki, hərbi texnikanı yaxşı bildiyindən 1992-ci il martın 7-i və 8-i qararlıq düşəndə düşmənlər tərəfindən sıradan çıxarılaq mühasirədə qalan hərbi texnikamızı təmir eləyib, oradan çıxarmağa çalışır. Ancaq ermənilər hər dəfə bundan duyuq düşərək atəş açırlar, ona imkan vermirlər.

O, vaxtlar bizim öz tariximizdən çox az məlumatımız olduğu halda Səfiyar arxivlərdən Azərbaycanın, qədim Bərdənin tarixi haqqında məlumatlar toplayır, tarixi abidələrlə yaxından maraqlanırdı. Topladığı məlumatlar əsasında təsəvvüründə canlandırdığı qədim Bərdənin görüntülərini əvvəl kağız üzərində canlandırmışdı. Daha sonra Səfiyar Xızır müəllimlə birlikdə qədim Bərdənin nəhəng məketini hazırlamışdı.

Səfiyar haqqında nə qədər danışsaq da azdır. O gözəl dost, vətənpərvər insan idi. Mübahisəni heç sevməzdi, həmişə xoş zarafatlar edərdi. Söhbətlərimiz əsnasında bizə Azərbaycandan, onun keçmişindən, tarixindən danışardı. Etiraf edim ki, onun danışdıqlarını birinci dəfə eşidirdik. Haradan oxuyurdu, necə oxuyurdu, bilmirdik. Çünki danışdıqları o dövrün kitablarında yazılmırdı, hətta qadağan mövzular idi. Amma buna baxmayaraq araşdırırdı, öyrənirdi, öyrəndiklərini biz dostlarına da danışdırdı.

Torpaqlarımıza soxulan erməni-rus birləşmələrinin qarşısını almaq üçün yerlərdə özünümüdafiə batalyonları yaranmağa başlamışdı. Səfiyar da dəfələrlə Ağdam, Laçın və digər bölgələrdə döyüşlərdə olmuşdu. O vaxtlar harada qızgın döyüşlər gedirdi, onun sorağını o yerlərdən alardıq. Axırda Elçin Əliyevin rəhbərlik etdiyi özünümüdafiə batalyonuna yazıldı, sonuna kimi də orada döyüşdü.

"ANASINI SEVƏN İNSAN MÜTLƏQ VƏTƏNİNİ DƏ SEVMƏLİDİR"

Səfiyar danışır...

Hərdən düşünürəm ki, bəlkə, ən böyük haqsızlığı anama eləmişəm. Onun gözlərini çox yolda qoymuşam. Ancaq mənə elə gəlir ki, anasını, yaxınlarını, doğmalarını sevən insan mütləq vətənini də sevməlidir. Yəni, sevgi elə sevgidir. Bax, bu sevgiydi məni döyüslərə aparan. Məhz bu sevgiydi məni odlu silahların dilləndiyi qaynar cəbhələrə salan. Bəli, böyük sevgi böyük mübarizələr doğurur. Həmişə bu düşüncədə olmuşam ki, Azərbaycanımızı da həmin böyük sevgi qurtaracaq. Bizim insanlarda hər şey var, tək-cə sevgilərini böyük mübarizəyə çevirməyi bacarmırlar. Mənim Qarabağımızı azad görmək istəyirəm də birbaşa bu qeyri-adi sevgilə, bu sevgidən doğan qısqançlıqla bağlıdır. Mən ulularımın ayağı dəydiyi torpağı yad insanlara qısqanıram.

Naibə Behbudova – bacısı

Xocalı faciəsindən sonra Səfiyar heç cür özünə yer tapa bilmirdi. Anam ona nə vaxt evlənməsi haqqında söhbət salan zaman deyərmiş ki, ana, sən həyata üç deyil, iki oğul gətirmisən, mən bu vətən üçün həyata gəlmişəm: "Dünyaya gələn hər bir insan istəyir 20 il, istəyir 50 il, istəyir 100 il yaşasın, fərq eləmir, həyatın sonu ölümdür. Ancaq əsas oldur

ki, şərəflə yaşayasan". Anama deyərmiş ki, müharibədi, şikəst də olaram, ölərəm də... Ancaq mənim üçün ağlamayın. O zaman Bərdədə bəziləri müharibənin qorxusundan rayonu tərk edirdi. Səfiyar bunları eşidəndə çox hirsləndi və anama dedi ki, qorxma, bura heç bir zaman düşmənin ayağı dəyməyəcək...

Kamal Behbudov – qardaşı

Arada imkan tapanda evə gəlib görüşərdi. Bir dəfə də Ağdama getməmişdən öncə yenə evə görüşməyə gəlmişdi. Üstündə qumbara və silah vardı. Eşitdim, anamıza deyir ki, al, bu iki ədəd qumbaranı saxla, gördün ki, mən ölmüşəm, ermənilər meydımın üstündən keçib şəhərə giriblər, o zaman qumbaranın birini həyatə atarsan: "Görsən, qapıdan içəri girirlər, ikincini də çəkib özünü partlat ki, əsir düşməyəsən". Düzü, onu danladım ki, bu nə deməkdir, adam da anasına belə deyərmi? Sakit-sakit üzümə baxdı, yaxınlaşıb anasının alnından öpüb, mənə tərəf gəldi, gözlərimin içinə baxaraq boynumu qucaqladı və evdən çıxdı...

"BU VƏTƏN UĞRUNDA ÖLMƏYƏ DƏYƏR"

Səfiyar danışır...

Mən istəmərdim özümü ixtiyar qocaların və qadınların, məni tanıyan insanların yanında xəcalətli hiss edim. Mən düşünürdüm ki, görəsən nə vaxtsa Xocalı

əsirliyindən qayıdan qadınların üzlərinə necə baxa biləcəyik. Mən istəmərdim ki, dünyaya gələcək övladlarımız bu qeyrətsizlikdə boğulsunlar. Və nəhayət, mən istəmərdim ki, mənim, sənin, onun, bizim balalarımız torpağı işğal olunmuş, vətəndaşları əsir aparılmış, hamı tərəfindən mağmın yerinə qoyulan bir ölkənin vətəndaşları olsunlar. Axı, bütün bu xətlər bizimdir... Gələcək nəsillərəsə xətasız və bütöv Azərbaycan qoymaq üçün çalışmalıyıq.

Ziyad İsmayılov – döyüşçü yoldaşı

Xocalı soyqırımında sonra daima qəzəbli idi. Heç kəslə danışmır, səngərdə olarkən daima irəli baxır, düşmənin əlaqə yollarını, komanda məntəqələrinin yerlərini və iri çaplı silahlarının yerləşmə yerlərini öyrənməyə çalışırdı.

Naibə Behbudova – bacısı

Döyüşçü dostlarının dediklərinə görə, ermənilərlə aralarında çox da uzaq məsafə olmadığına görə, onların səs-lərini aydınca eşitmək mümkün olmuş. Xocalıdan əsir götürülmüş qadınların səsləri gələn zaman Səfiyarı öz PDM-ni onların üstünə sürməkdən güclə saxlayırmışlar. Ancaq deyirmiş ki, əlinə düşən ilk fürsətdə onların üzərinə yeriyəcək.

Səfiyar danışır...

Hə, belə şeylərə xəcalət deyərlər. Bu, torpağı işğal olunmuş bir məmləkətdə bunca susqunluğun, əsirlikdə qalan Azərbaycan vətəndaşlarının xəcalətidir. Bu, həm də dəhşətli dərəcədə qeyri-adi bir xəcalətdir. Axı, bütün baş verənlərə rəğmən çoxları adi həyat sürməyə, başını girləməyə meyliyidilər. Belə həyat isə mənlilik deyildi, mən bu həyat üçün doğulmamışdım...

Azər Aşırov – dayısı oğlu

Bir dəfə cəbhədən kəndə gəlmişdi. Görüşməyə bizə də gəldi. O zaman uşaqlarım körpə idilər. Cibindən güllə çıxarıb içini boşaltdıqdan sonra uşaqlara verdi və amirana şəkildə dedi ki, qoy uşaqlar indidən gülləyə öyrəşsinlər. Həmin güllələr indi də durur...

Vüqar Heydərov – bacısı oğlu

Nənəngilin həyatında uşaqlarla oynayırdıq. Gördük ki, bir "QAZ-66" nəyətə girib dayandı. Maşının içindən dayımla bərabər iki döyüş yoldaşı düşdü. Səfiyar dayım, gəlib üzümdən opüb, avtomatını da boynumdan asıb dostlarıyla bircə evə keçdi, yemək yeyib getdilər.

Ağayeva Samirə – bacısı qızı

Müharibəyə gedəndən sonra dayımı gec-gec görməyə başladıq. Hər dəfə də gələndə ermənilərlə necə döyüşməklərindən danışdı.

Oruc Behbudov – əmisi oğlu

Son döyüşündən bir həftə öncə kəndə gəlmişdi. Nədən danışdıqsa, mövzunu hərləyib vətənpərvərliyin, dövlətçiliyin, döyüşün üstünə gətirirdi. Önünə çıxan hər kəsə “torpaqlarımız uğrunda döyüşməyə, vətənin qədrini bilməyə, bu vətən uğrunda ölməyə dəyər” deyirdi. Sanki ürəyinə dammışdı...

Firuzə – bacısı qızı

Dayımı uzun boylu, əynində əsgər paltar, çiynində çalın-çarpoz şəkildə asılmış patron darağı, belində isə iri bir xəncər asılmış halda yuxu kimi xatırlayıram... O mənim yaddaşıma elə beləcə də həkk olunub. Bu görkəmiylə o, mənə kitablardan oxuduğumuz ötən əsrlərin əfsanəvi qəhrəmanlarının obrazını xatırladır.

"MİLLİ PROQRAMIMIZ OLMALIDIR"

Səfiyar danışır...

Həmişə hesab eləmişəm ki, ermənilər çox bəsit sxemlə hərəkət edirlər: uydurulmuş düşmən obrazına nifrət hissi altında yeni-yeni nəsillər yetişdirilir, vəssəlam. Onlarda erməni dövlətin başında kimin durmasının heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Əhəmiyyətli nəsillərin bir-birinin işini davam etdirməsidir. Belə olmasaydı, SSRİ-nin dağıldığı illərdə, keçmiş sovet respublikaları xalqlarının müstəqillik uğrunda çalışdıqları bir vaxtda ermənilər Ermənistanın müstəqilliyinin bərpasına deyil, yeni ərazilərin tutulmasına qurbanlar verməyə hazır olardılar mı? Onlar orta məktəbdən başlamış ali məktəb auditoriyalarına qədər hər səviyyədə gənclərinə keçmiş, bugün və gələcək barədə dərslər keçirlər. Bəs bizim qarşımızda hansı məqsədlər qoyulub, qoyulubsa da, bu məqsədlərə yetmək üçün hansı proqrama sahibik? Bu dünyanın bütün özünə hörmət eləyən xalqlarının hərəsinin yüzilliklərə hesablanmış proqramsayağı bir ana kitabı olur. Məncə, başımıza gələn bir sıra faciələrin də səbəblərindən biri məhz bundadır ki, biz necə yaşamal, necə hərəkət etməli olduğumuzun yollarını bilmirik.

Elçin Əliyev – Bərdə batalyonunun komandiri

Çalışdıq ki, yeni yaranmış batalyonları hərbi forma-ya salaq, onları nizam-intizama, geyim qaydalarına öyrə-

dək. Bu zaman bizə rəssam lazım oldu və tapşırıq verdim ki, bir rəssam tapın. Zabitlər dedilər ki, komandir, Səfiyar həm də gözəl rəssamdır, yaxşı əl qabiliyyəti var. Az bir vaxtdan sonra Səfiyar tapşırığı yerinə yetirərək, nümunələri çəkib gətirdi. Açığı, bu qədər də gözləmirdim, çox xoşuma gəlmişdi. Ondan sonra həmişə ona zarafatla "Mixaylo" deyirdim. Yəni təkcə qorxmaz döyüşçü yox, həm də yaxşı təşkilatçı, nümunəvi zabit idi...

Vahid Əhmədov – döyüş yoldaşı

Səfiyarın o qədər gözəl əl qabiliyyəti vardı ki, gördüyü işlərə baxanda heyran olmaya bilmirdin. Hərbi hissənin bütün tərtibat işini yüksək səviyyədə hazırlamışdı. Tağım komandiri kimi olduğu yeri elə düzəltmişdi, sanki illərlə fəaliyyət göstərən nümunəvi hərbi hissəydi. Döyüşlərin ən qızğın vaxtında belə gündəlik keçirilən təlim cədvəlləri hazır olardı...

Ziyad İsmayılov – döyüşçü yoldaşı

Batalyonumuz yeni yarandığı üçün biz təlim-məşq toplanışları keçirir yeni gələn əsgərlərə döyüş texnikasının, silah-sursatın və düşmən arxasında hərəkət etməyin sirlərini öyrədirdik. Bu işdə Səfiyar boş dayanmayaraq əlindən gələni edirdi.

"ANA, YƏQİN YADINDA OLAR..."

Səfiyar danışır...

Ana, yəqin yadında olar, cəbhəyə yola düşməmişdən öncə o mübarək əllərini öpərək səndən halallıq istəmişdim və səni nə qədər çox sevdiyimi söyləmişdim. Həmin vaxt vətən borcunun namus borcu olduğunu dedin və bayrağı, vətəni sevməyi, gərəkersə bu yolda sevə-sevə can verməyi dönə-dönə tapşırıdın. Hərdən dostlarla, cəbhə yoldaşlarımla vətəndən, millətdən, milli keçmişimizdən danışanda heyrətlə soruşurdular ki, bunları haradan bilirsən, necə öyrənmişən? Bütün bunları zaman-zaman sən öyrətdin, ana. Heç bir proqram-filan tutmadan dərs verdin mənə, vətənimin, millətimin dərini körpəliyimdə beşiyimin başında laylalarda söylədin, böyüdükcə nəsihətlərində, öyüdlərində, bəzən danlaqlarında öyrətdin. Bilirsən, vətənimizin başının üstünü qara buludlar aldığı zaman mən heç cür rahatlıq tapa bilmirdim, özümü oda-közə vurub, nəşə etməyə çalışırdım ki, vətənə bir faydam dəysin. Macarıstandan hərbi xidmətdən gələndə özümə gətirdiyim hərbi formanı geyib, cəbhəyə yollandım. Həmişə, hərbi formanın mənə çox yaraşdığını deyərdin, ana...

Naibə Behbudova – bacısı

Anam Gülayə həmişə deyərdi ki, həyatda qorxduğum bir şey var, o da Səfiyarın dilindən çıxan sözləri danışma-

dan bu dünyadan köçməyim. Ümumiyyətlə, anam elə bil Səfiyarın, özünün dediyi kimi məhz bu vətən, bu millət üçün doğulduğunu və bu amal uğrunda da qurban gedəcəyini hiss edirdi. Anamız Səfiyarın hamıdan fərqlənən, heç kəsə bənzəməyən bir insan olduğunu artıq qəbul etmişdi. Ana ürəyi ilə hiss edirdi ki, Səfiyar yer adamı deyil, o, müqəddəs işlər üçün doğulub.

Məmmədov Niyazi – döyüşçü yoldaşı

Döyüş yolunda çox yoldaşlarım olub. Onların hərəsi bir igid, bir qəhrəman idi. Səfiyar Behbudov da belə qəhrəmanlardan biri idi. Onunla ilk tanışlığımız döyüş yolundan, səngərdən başladı. Səfiyar ölümü gözüünün qabağına alan oğul idi. Həmişə deyirdi ki, ölməyə razıyam, torpağımın getməyinə yox, torpaq gedəcəksə, mən də yoxam...

Camal Canbaxşiyev – döyüşçü yoldaşı

Vətəninə sevən bir zabit idi. Həmişə deyirdi ki, bizlər nəyin bahasına olursa-olsun, torpaqlarımızı işğaldan azad etməliyik. Hər dəfə bizə “ermənidən qorxmaq lazım deyil, onlar kimdir ki, bizlərin qabağında duruş gətirsin?” – deyər, ürək-dirək verərdi.

Səfiyar danışır...

Biz Qarabağı azad eləməyincə, heç kəs Azərbaycanda necə böyük qəhrəmanların yaşamasından xəbərdar olmayacaq. Qurtuluş döyüşünü sona çatdıracağı-

mız həmin şərəfli andaca tək Azərbaycan deyil, bütün dünya xalqımızın nələrə qadir olduğunu şahidi olacaq. O qələbə anını bir anlıq təsəvvür edəndə keçirdiyim qürur və fərəh hissi indidən özümə o qədər xoş gəlir ki... Çünki canımız xəcalətdən, üzüqaralıqdan, əsəbi axşamlardan və ümitsiz sabahlardan qurtulacaq. Qələbə Azərbaycana yeni nəfəs, yeni abu-hava gətirəcək. Yalnız və yalnız qələbə bu xalqın öz oğullarına olan inamını qaytara bilər.

Çingiz Naibov – döyüş yoldaşı

Səfiyada bir dəfə də olsun, qorxu hissini olduğunu görməmişəm. İstər hansısa bir işin arxasınca, istərsə də döyüşə gedəndə, biz onu ikinci, ya da üçüncü görməzdik, hər zaman birinci gedərdi. Ümumiyyətlə, hər sahədə birinci olmağa çalışırdı. Səfiyar bir dəfə də olsun demədi ki, mənim bu silahdan, bu texnikadan başım çıxmır, istifadə qaydasını bilmirəm. Onda elə bir ürək vardı ki, hər bir döyüşçünün yerinə özünü güllə qabağına verməyə hazır idi.

**"BU, YARIMÇIQ QALMIŞ DÖYÜŞDÜR,
HƏLƏ BAŞA ÇATMAYIB"**

Səfiyar danışır...

Mən məğlubiyyətdən, faciələrdən danışmağın tərfədarı deyiləm. Belə tərbiyə ilə vətəndaşını yetişdirmək olar? Lap yetişdirsən belə, bu məğminliklə hansı

komandan onu döyüslərə çıxara bilər ki, vətəninə qoru? Ona görə də, Qarabağ döyüşlərini yalnız məğlubiyyət kimi qələmə vermək olmaz. Bu, sadəcə, yarımçıq qalmış döyüşdür, hələ başa çatmayıb. Bu müharibədə o qədər qəhrəmanlıqlar olub ki, sadalamaqla başa gəlməz.

Naib Səfərov – döyüş yoldaşı

Həmişə bizə vətən, yurd, torpaq sevgisindən danışardı. Mən isə onun bizə iki Osmanlı əsgərinin bir dövlətə qarşı müharibəsi barədə söylədiyi olmuş bir əhvalatı indi də xatırlayıram. Onu da qeyd edim ki, həmin dövrdə bu kimi yazıları tapıb oxumaq çox çətin idi. Ancaq Səfiyar bu və bu kimi nümunəvi, tərbiyəvi hadisələr haqqında xeyli bilgili idi. Haradan alırdı, necə tapıb oxuyurdu, məəttəl qalırdıq. Deyirdi ki, biz düşməndən hünər, qeyrət, mərdlik, qorxmazlıq, döyüşkənlik baxımından qat-qat üstünük...

Səfiyar danışır:

Hə, dostlara, yoldaşlara danışdıqlarım indi də yadımdadı. 1912-ci ildə Osmanlı dövləti Hindistan kralının xahişi ilə oradakı müsəlmanlara kömək üçün Böyük Britaniya Ordusu ilə döyüslərə 350 əsgərlik bir hərbi birləşmə göndərir. Səfər müddətində əsgərlərin iyirmisi müxtəlif xəstəliklərdən vəfat etsə də, bu, türk əsgərlərinin döyüş əzmini azaltmır. Gəmi Hindistan sahillərinə yan alan kimi 330 nəfərlik türk qoşunu ingi-

lislərlə açıq döyüşə girir. Bir neçə günlük şiddətli döyüşlərdən sonra o dövrün ən müasir silahları və hərbi sursatı ilə təchiz ingilis əsgərləri türk alayını məğlub edir, 40 nəfər əsir düşür. Və bütün digər müharibələrdə olduğu kimi əsir türk əsgərlərindən ucuz işçi qüvvəsi kimi yararlanmağa üstünlük verilir. İngilis gəmilərindən biri Avstraliya sahillərində lövbər salarkən orada olan əsir türk əsgərlərindən ikisi qaça bilirlər. Avstraliyada məskunlaşan bu insanlar az sonra sahibkarlıq fəaliyyətinə başlayırlar. Biri dondurmaçılıqla, o biri isə qəssablıqla məşğul olurlar. Onların bu dinc həyatı 1918-ci ilə qədər davam edir. 1918-ci ildə Avstraliyanın da Çanaqqalaya qoşun çıxardığı xəbərini alan türklər məsləhətləşərək Avstraliya dövlətinə “nota” ünvanlayırlar ki, biz iki Osmanlı əsgəri sizin ölkədəyik və bəri başdan deyirik ki, Avstraliya dövlətinə qarşı savaş elan edirik. Təbii ki, bu “nota”ya ciddi yanaşmırlar. Onlar isə artıq işə başlamışdılar... Hadisələr bir-birinin ardınca baş verir. Hansı qrupsa dəmiryol xətlərini sıradan çıxararaq 3 qatırı aşırır, 8 hərbi posta hücum olunur və sair. Baş nazir yalnız bundan sonra “nota”ın mahiyyətinə vararaq, məktubun yola salındığı poçtu müəyyənləşdirməklə həmin əraziyə 250 nəfərlik qoşun yeridir. Avstraliya hərbciləri bir neçə günlük axtarışlardan sonra “Osmanlı qoşunu”nun izinə düşsə də, onları ram etmək asan olmur. Qanlı döyüşdə şəhid olan 2 türk əsgərinə qarşı döyüş-

lərdə Avstraliyanın xüsusi təyinatlı hərbi birləşməsi kifayət qədər ciddi itki verir. Hökumət bu qanlı döyüşün cəmi 2 nəfər Osmanlı əsgəri ilə aparıldığı rüsvayçılığından qaçmaq üçün belə bir informasiya yayır ki, guya qiyamçılar hindlilərdən ibarət böyük bir dəstə imiş. Bax budur əsgəri şərəf, əsgəri borc, vətən, yurd, torpaq sevgisi. Görürsünüzmü, iki osmanlı əsgəri bir dövlətin canına necə vəlvələ salıb? Onların hər ikisi başlarını sallayıb, işlərilə məşğul olardılar. Ancaq vətən sevgisi onlar üçün hər şeydən uca idi deyə, hər şeyi atıb, əsgəri vəzifələrini icra etdilər. Budur vətən sevgisinin zirvə örnəyi...

Nahidə Aşurova – dayısı qızı

O zaman biz Bakıda yaşayırdıq, bayramqabağı kəndə getmişdik. Sonuncu görüşümüz 1992-ci il martın ya 1-i, ya da 2-i oldu. Günorta saat 11-12 olardı. Bir də gördük ki, Səfiyar qapıdan içəri girdi, özü də çox təlaşlıydı. Belə təlaşlı gəlməyinin səbəbini soruşduq. Dedi ki, ürəyim sizləri istədi, hamınız könlümə düşmüsünüz, ona görə gəldim sizlərlə görüşməyə: “Kənddə bütün qohumlarla ayaqüstü görüşdüm, sizdə də bir az oturub gedəcəm cəbhəyə”. Ailəlikcə oturub çay içdik, çörək yedik. Ancaq baxıram ki, Səfiyar harasa tələsir, nəse onu çəkir. Nə qədər elədiksə, qalmadı, dedi ki, yox, getməliyəm, qala bilmərəm. Durub qapıya doğru gedəndə uşaqdan böyüyə hamımız onun arxasınca getdik, yola saldıq. Bu görüş bizlərlə Səfiyarın son

görüşü oldu. Bilirmiş ki, öz qanı ilə vətən torpağını suvaracaq. Suvaracaq ki, torpaq bir şəhid qanından min igid yetişdirib düşmən üstə yollasın...

Elçin Əliyev – Bərdə batalyonunun komandiri

Səfiyar Behbudov öz nümunəvi xidmətləriylə tağım komandirliyinə kimi yüksəlmişdi. Onun sonuncu döyüşü Əsgəran istiqamətində oldu.

**"ÖZ HAQQINI TANIMAYAN
ALLAHINI DA TANIMAZ"**

Səfiyar danışır...

Deyirlər, öz-özünü sevməyəni Allah da sevməz. Öz-özünü sevənlər öz haqlarını da sevelər, haqlarının bir kimsədə qalmasına dözməzlər. Öz haqqını tanımayan Allahını da tanımaz. Biz millətimizin itirilmiş haqqının qaytarılması üçün dünyanın hər hansı bir haqqını tanımaq və nəzərə almaq fikrində olmamalıyıq. Bizim üçün önəmlisi qurtuluşdur. Və biz bu qurtuluşu dünyanın xeyir və şər başlanğıcına xələl gətirən əməllər bahasına olsa belə, alqışlayırıq. Yalnız haqqı uğrunda savaşlarda özünü təsdiq etmiş bir xalq yaşamağa, dövlətini qurmağa, yüksəltməyə layiqdir. Əks halda, onun yeni və daha dəhşətli itkilərlə üz-üzə qalması qaçılmazdır.

Qəmbər Hacıyev – döyüş yoldaşı

Axşam bütün uşaqlar yığışib səhərki döyüşü müzakirə edirdik. Bu arada mən Səfiyara dedim ki, döyüşə gəndəndə zabit paqonlarını çıxart. Ciddi körkəm alıb soruşdu ki, niyə çıxarmalıyam? Dedim ki, başımıza nə gələcəyini bilmirik, bilirsən, onlar bizim əsgərləri əsir götürəndə hansı zülmələri verirlər, o ki qaldı zabit ola. Cavab verdi ki, narahat olma, heç nə olan deyil, onlar o qədər də güclü deyillər...

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

Bizim taborumuz Ağdamın Muradbəyli kəndi ətrafında yerləşirdi. Postlarımız Ağdamın Şelli kəndinin ərazisindəki Mantar dağının ətəyindəki səngərlərdəydi. 1992-ci ilin mart ayının 6-da Əsgəran rayonuna hücumla keçib şəhərin böyük hissəsini erməni silahlılarından təmizləmişdik. Arxadan kömək alan ermənilər yenidən hücumla keçdilər, biz isə pivi zavodunu və Qaraqayadakı postumuzu müdafiə etməyə çalışdıq. Lakin bir neçə gün davam edən qeyri-bərabər döyüşdə düşmən bizim Qaraqayadakı postumuzu ələ keçirərək, iki hərbi texnikamızı sıradan çıxarmışdı. Biz canlı qüvvəmizi də itirmişdik, qalan döyüşçülərimiz isə mühasirədə qalmışdılar. Həmin döyüşdə mühasirədə qalan döyüşçülərdən biri də mən və döyüşçü dostlarım idi. Mənimlə birlikdə bir neçə döyüşçü Qaraqayanın altındakı suyun içərisində gizlənərək uyğun vaxtı gözlədik və nəhayət gizli yolla mühasirədən çıxmağa müvəffəq olduq. Ancaq hələ də mühasirədə olan çoxlu

döyüşçülərimiz və iki hərbi texnikamız vardı. Həmin vaxt Səfiyar komandirlik elədiyi hərbi texnikalarla – 3 PDM-lə Bərdə taborundan mühasirədə olanlara köməyə gəldi. Onların texnikası Yaqub Məmmədovun – “Qatır Məmməd”in müavini Niyazi Məmmədovun başçılıq etdiyi hərbi hissədə yerləşdilər.

Kamal Behbudov – qardaşı

Səfiyar komandirlik elədiyi PDM tağını ilə Ağdama ezam olunduğundan döyüş yolunu orada davam etdirirdi. Bir səhər saat 4-5 radələrində həyəcan signalı verilir...

"YUXUMDA MƏLƏKLƏR ŞƏHİD OLACAĞIMIN MÜJDƏSİNİ VERDİLƏR"

Səfiyar danışır...

Ağdamdayıq, səhərə yaxın mövqelərimizi azad etmək üçün düşmən üstünə gedəcəyik. Dünən gecə bir yuxu gördüm. Yuxumda mələklər şəhid olacağımın müjdəsini verdilər. Üçrəngli bayrağımızı mənə uzadıb göy üzündən üzərimə milyonlarca ulduz tökür və “gəl, gəl” deyərək səsləyirdilər... Sonra mənə ağ və qırmızı güllərin insanı bihuş edən qoxusu olan və quşların ötdüyü çox gözəl bir bağçaya apardılar. İnanmazsanız, o qədər xoşbəxt idim ki... Sadəcə olaraq o anı, o duyğunu ifadə etməyə söz tapa bilmirəm...

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

Səfiyar o qədər qorxmaz bir insan idi ki, hərbi texnikanı yaxşı bildiyindən 1992-ci il martın 7-i və 8-i qararlıq düşəndə düşmənlər tərəfindən sıradan çıxarılaraq mühasirədə qalan hərbi texnikamızı təmir eləyib, oradan çıxarmağa çalışır. Ancaq ermənilər hər dəfə bundan duyuc düşərək atəş açırlar, ona imkan vermirlər.

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Məlum olur ki, “Qatır Məmməd” ləqəbli Yaqub döyüşçüləri ilə birgə mühasirəyə düşüb. Vəziyyət çətin olduğundan ona kimlərin könüllü köməyə getmək istədiklərini soruşurlar. Səfiyar önə çıxaraq öz tağını ilə getməyə hazır olduğunu deyir. Beləcə, onlar 3 ədəd PDM ilə Yaqubgili mühasirədən qurtarmağa gedirlər. Səfiyargil hücumu keçib Yaqubun dəstəsini mühasirədən çıxarırlar və dayanmadan irəli getməyə qərar verirlər.

Elçin Əliyev – Bərdə batalyonunun komandiri

Bu döyüşdə əsgərlərimizin hər biri bir aslan idi. Güclü hücum başladı, uğurlu da döyüş gədirdi. O zaman bizdə 3 ədəd PDM vardı, onlardan biriylə rəhmətlik Səfiyar hücumu keçmişdi. Hücumun qaynar yerində gözlənilmədən sulu qar yağmağa başladı. O ayda sulu qarın yağmağı bir möcüzə idi, elə bir yağış oldu ki, BMP-də olanlar heç qabağı düz-əməlli görə bilmirdilər.

Kamal Behbudov – qardaşı

Erməni qova-qova Əsgərana tərəf irəliləyirlər ki, oranı da götürsünlər. Xeyli irəlilədikdən sonra kifayət qədər silahlanmış rus-erməni birləşmələrinin ağır texnikaları ilə qarşılaşırlar. Və qeyri-bərabər döyüş başlayır.

Ziyad İsmayılov – döyüşçü yoldaşı

Səfiyar bu qeyri-bərabər döyüşdə sağ qayıtmayacağını bilə-bilə irəli şığımışdı... Vətəni, torpağını, xalqını azad görmək istəyən bu şərəfli insan sağ qayıtmayacağını dərk edərək hücumu keçmişdi...

Bayram Bayramov – keçmiş döyüşçü

Həyəcan signalı ilə bəyan edirlər ki, bir qrup əsgərimiz düşmən mühasirəsinə düşüb, nəyin bahasına olursa olsun, onları mühasirədən azad etmək lazımdır. Onu da qeyd edirəm ki, burada “nəyin bahasına olursa-olsun” ifadəsi elə belə deyilməmişdi. Bilirdilər ki, bu əməliyyatdan sağ çıxmaq ehtimalı çox azdır. Ancaq Səfiyar öz ekipajı ilə hücumu keçib mühasirəni yarı və 60-a yaxın əsgərimizi mühasirədən çıxarıb.

“GÜLLƏRİ QOXULADIQDA QOXUMU ALACAQSINIZ...”

Səfiyar danışır...

Heç ağlamayın, mən çox xoşbəxtəm, siz də xoşbəxt olun. Mənim üçün heç üzülməyin də. Cənazəmin arxasınca da ağlamayın, sizdən son xahişim budur, ağlamayın... Bilirəm, bu son döyüşüm olacaq, mən şəhid olacam. Amma hər səhər günəşlə yenidən doğacam sizə. Vətən sağ olsun! Dünyaya yenidən gəlmək şansım olarsa, bir daha şəhid olmaq üçün gələrəm. Siz heç üzülməyin, çünki şəhidlər ölməz, ölməz! Əgər məndən ötrü darıxsanız, bayrağımıza baxın, o dalğalandıqca məni görəcəksəniz, torpağa sarıldığınızda hənirtimi duyacaq, gülləri qoxuladıqda qoxumu alacaqsanız...

Niyazi Məmmədov – döyüşçü yoldaşı

O hadisələr indiki kimi yadımdadır. Həmin vaxt biz Xankəndi-Ağdam yolunda, onlar isə Qaraqaya deyilən yerdəydilər. Qaraqaya elə bir yerdi ki, ora gedən dörd bir tərəfdən güllə altına düşür. Tank və PDM-lərimiz o istiqamətində hərəkət edirdi, öndə də Səfiyarın PDM-i gedirdi. Oranın necə bir yer olduğunu bilə-bilə çəkinmədən PDM-ni ora sürdü. Ermənilər o tərəfdən, biz də öz tərəfimizdə be-
tondan böyük istehkamlar qurmuşduq. Hücüm zamanı Səfiyar düşmən tərəfdən bir rus tankının gəldiyini görür və

dərhal tanka atəş açır. Bu tankı vurduqdan sonra düşmənin xeyli canlı qüvvəsini də məhv edir. Bundan sonra onun PDM-ni vururlar, Səfiyar yaralanır. Ancaq yenə bu qeyri-bərabər döyüşdə vuruşmaqda davam edir. Hər tərəfdən hücumla keçən düşmən qoşunu cəbhəni bölüb bizim döyüşçülərin arxasına keçərək onları mühasirəyə alırlar.

Ziyad İsmayılov – keçmiş döyüşçü

Səfiyar bizim sağ tərəfimizdə “Əsgəran” adlanan döyüş mövqeyində idi. Gecə ermənilər güclü hücum təşkil edib “Qaraqaya” və “Əsgəran” adlanan döyüş mövqelərini nəyin bahasına olursa-olsun tutmaq istəyirdilər. Biz mövqedə cəmi səkkiz nəfər idik. Buna baxmayaraq, inadla vuruşur, bacardıqca düşməne daha ağır itki verməyə çalışırdıq. Qəfildən əmr gəldi ki, bizim mövqedə olan PDM-lə Səfiyargilin PDM-i birləşərək Əsgəran istiqamətində əks-hücuma keçməlidir. Bu açıq-açıqına ölüm demək idi. Mövgenin arxasında PDM-lər birləşərək göstərilən istiqamətdə hücumla keçdik. Qabaqda Səfiyar, sonra mən, məndən sonra isə başqa PDM gedirdi. Neytral zonaya çatanda qarşımıza körpü çıxdı. Səfiyar keçdi, sonra içində mənim olduğum PDM keçərkən körpü PDM-in ağırlığına tab gətirməyərək aşdı. Huşumu itirdim... Özümə gələndə isə artıq Ağdam xəstəxanasında idim.

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

Səfiyar 3 PDM-dən ibarət hərbi texnikası və koman-danlıq etdiyi döyüşçü heyətilə hücumla keçir, mühasirəni yararaq, Qaraqayadakı postumuza qədər gedir. Həmin dö-yüşdə onun 2 PDM-i vurulsa da, irəliləyir, düşmənin çoxlu canlı qüvvəsini məhv edir, 2 döyüş texnikasını vurur. Ancaq qeyri-bərabər döyüşdə onun PDM-i vurulur, birlikdə olduqları yaxın dostu Elgiz və mexanik şəhid olurlar.

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Səfiyarın PDM-ini vurulduqdan sonra əsgər Elgiz Kərimov və mexanik şəhid olurlar, Səfiyar da yaralanır. Buna baxmayaraq, o, yaralı halda son gülləsinə kimi dö-yüşür. Ancaq qüvvələr qeyri-bərabər olduğundan Səfiyari huşsuz halda əsir götürürlər.

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

Səfiyar yaralı olmasına baxmayaraq, düşmən üzərinə atəş yağdıraraq, PDM-i ermənilərin bizdən almış olduqları posta çırpmaq istəyir, ancaq texnika vurulduğundan yerin-dən tərənəmirdi. Bundan sonra o, yaralı halda avtomatla atəş açmağa başlayır. Ancaq postun arxasında pusqu qurmuş düşmən rusların hərbi texnikasından ibarət çoxlu texnikası və döyüşçüləri ilə onu mühasirəyə alırlar və huşsuz halda əsir götürürlər.

Niyazi Məmmədov – döyüşçü yoldaşı

Bundan sonra rəhmətlik Fred Asifin, Allahverdinin, Yaqub Rzayevin və Faiqin batalyonları cəhd elədilər ki, mühasirədə qalan şəhid və yaralılarımızı götürsünlər, ancaq təəssüf ki, bizim buna gücümüz çatmadı.

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Səhər-səhər mart ayının 10-u idi, işə gedirdim, tanış-lardan biriylə rastlaşdım. Dedi ki, xəbərin varmı, deyirlər Bərdə batalyonundan iki nəfər əsir düşüb, biri də zabitdir. O andaca ürəyimə damdı ki, əsir düşən zabit elə Səfiyərdir. Çünkü o geri çəkilən deyildi, əliyalın da olsa, düşmənin üstünə gedəsiydi. Yolumu dəyişib birbaşa Səfiyargilə gəl-dim. Bibimdən soruşdum ki, Səfiyardan bir xəbər varmı, dedi ki, heç bir xəbər yoxdur. Daha heç nə demədim. Bö-yük qardaşı Kamal tapıb məsələni olduğu kimi dedim. Onun da heç nədən xəbəri yoxmuş. Ancaq Səfiyarın əsir düşdüyünü dəqiqliyi ilə bilmirdik. Nə isə, Kamalla bərabər evə gəlib, şəhərdə gəzən söz-söhbəti bibimə söy-lədik. Evdə də durmayıb Bərdə batalyonunun yerləşdiyi “Lager” deyilən yerə getdik. Orada bəlli oldu ki, əsir dü-şənlərdən biri Səfiyar, o biri də Elgiz Kərimovdu. Səfiyarın əsir düşdüyü artıq təsdiq olunmuşdu. Kamalla Ağdama getdik. İlk gün heç kim bizə heç nə demirdi, hər hansı mə-lumat əldə edə bilməmişdik. Bir-iki gün eləcə gedib gəl-dikdən sonra Bakıya gedib birtəhər Müdafiə Nazirinin müavini Dadaş Rzayevin qəbuluna düşə bildim. O da çox

əsəbiydi, otaqda var-gəl edirdi. Ancaq bizə ümidverici bir məlumat verə bilmədi.

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

Allahverdi Bağirov, eyni zamanda qardaşım Fred Asif Səfiyarın sağ olaraq geri qaytarılması üçün nə lazımdırsa, edəcəklərini deyirdilər. Ancaq ermənilər tərəfindən əsirlərin dəyişdirilməsinə yardımçı olan Vitali adlı erməninin dediyinə görə, Səfiyarın əlindən yanıqlı olan düşməndən onu sağ olaraq almaq heç cür mümkün deyil. Ermənilər deyirmişlər ki, bu zabitin əlindən çox yanıqlıyıq, bu qisası onda qoymayacağıq. Onlar texnikanı yaxşı bilən elə zabitləri, hərbi mütəxəssisləri heç vaxt sağ qaytarmırdılar.

Səfiyar danışır...

Mən insanın bədəninin sadəcə onun ruhunun bir növ geyimi olduğuna inanıram. Bəlkə də ona görə ermənilərin mənə verdikləri işgəncələrə dözə bilirdim. Hə, onlar mənim bədənimin müxtəlif hissələrini sındıra bilərdilər, ancaq mənim ruhumu necə sındıra bilərdilər axı...

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Bir az sonra xəbər gəldi ki, PDM-də olanların cənazələrini gətirdilər. Gedib baxdıq ki, mexanikin cənazəsidir. İki gün sonra Elgizin cansız bədəni gəldi. Səfiyardan isə hələ xəbər yox idi. Bu minvalla çox gedib-gəldik. Artıq

ümidimizi üzümüzdük. Ona görə ki, Səfiyarın öldüsündən-qaldısından bir xəbər yoxuydu. Hər yerdən əlimiz üzüləndən sonra Allahverdi Bağirovun yanına getdik. Bizə dedi, məsələdən xəbərim var, o, zabit olduğuna görə ümid var ki, hələ sağ ola...

Naibə Behbudova – bacısı

Həmin günlərdə anam Gülayə çox narahat idi, nə gəcəsi vardı, nə gündüzü. Elə bil ürəyinə dammışdı ki, Səfiyarın başında bir iş var. Ana ürəyi həqiqətən hər şeyi hiss edirmiş. Bir səhər erkən hövlang durub yuxusunu bizə danışdı. Anam yuxuda görüb ki, Səfiyarın həmişə yatdığı otaqdan rəhmətlik atamız təlaşla çıxıb qonaq otağına keçir. Anam da yuxuda onun dalınca gedir və görür ki, atam otağın bir küncünə sıxılıb ağlayır... Anam Gülayə bu yuxudan sonra "Səfiyarımın başında bir iş var" dedi.

"BU GÜCÜN HESABINA MƏN DƏ MƏĞLUBEDİLMƏZ OLURDUM..."

Səfiyar danışır...

Günün hər anı onlar - əzizlərim - anam, bacıları, qardaşım, ailəmizin balacaları, dostlarım, döyüş yoldaşlarım gözlərimin önündəydilər. Mənə elə gəlirdi ki, onların hamısından qəribə bir qüvvə, güc alırdım. **Bu gücün, qüvvənin hesabına mən də məğlubedilməz olurdum...**

Naibə Behbudova – bacısı

Səfiyarı yaralı vəziyyətdə əsir götürən ermənilər on gün olmazın işgəncələr verirlər. Verilən işgəncələrə mərdliklə dözən zabıt düşməyə heç bir hərbi sirt vermir. Ondan bir kəlmə də söz ala bilməyən ermənilər sonda onun ayaqlarına məftil bağlayıb yerlərdə sürüyərək, səsini rabitə qurğusu ilə bizimkilərə eşitdirirlər. Sonra isə Qarabağın ermənilərə aid olmadığını dediyinə görə onu tarıma çəkərək çiyinlərini qoparırlar. Erməni bayrağına tüpürdüüy zaman daha da quduzlaşan düşmən Səfiyarın üzərinə neft tökərək, diri-diri yandırır. Səfiyar ölüm anında yumruğunu yuxarı qaldıraraq son nəfəsini verir. Bununla vəhşi ermənilərə türk əsgərinin yenilməzliyini, dözümlülüyünü, birliyimizin, müstəqilliyimizin əbədiliyini və müqəddəsliyini sübut edir...

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

Səfiyarın hətta yandırılmış cəsədini belə almaq çox çətinliklə mümkün oldu. Həmin dəhşətli günlərin canlı şahidlərindən və iştirakçılarında biri də mən olmuşam. Onun yanmış bədənini görəndə düşündüm ki, heç kəs belə işgəncəyə bir dəqiqə belə dözə bilməz. Səfiyar isə bir həftədən çox ən ağılagəlməz işgəncələrə sinə gərmiş, dözmüşdü. O, əsl dəyanət, ərđəmlilik, qəhrəmanlıq nümunəsidir.

Niyazi Məmmədov – döyüşçü yoldaşı

Külək olanda Əsgərəndan Ağdama onların səsləri gəlirdi. Qulaqlarımla eşidirdim, onların səsini... Allahverdi Bağırov deyirdi ki, nəyin bahasına olursa-olsun, o uşaqları alacam, imkan vermərəm ki, belə oğullar düşmən əlində qalsın...

Ədalət Məhərrəmov – keçmiş döyüşçü

“Qarabağ erməniləridir” sözlərinə Səfiyardan “yox, Qarabağ bizimdir” cavabını alan ermənilər ona yenidən işgəncə verərək, “qışqır ki, mənə kömək edin, mənə qurtarın” deyirlər. Ancaq Səfiyar bir dəfə də olsun bu sözləri demir. Quduzlaşan ermənilər ona olmazın işgəncələr verərək erməni bayrağını öpməsini tələb edirlər. Səfiyar isə gözünün qabağında tutulan erməni bayrağına tüpürür. Ermənilər bizə ratsiya ilə deyirdilər ki, “sizin bu zabiti novruz bayramına hədiyyə olaraq qurban kəsəcəyik”.

Naibə Behbudova – bacısı

Həmin dəhşətli günlərdə evimiz nəinki qohumlar, qonşular, hətta hərbiçilərlə, bütün küçə və rayon, kənd əhlilə dolu olurdu. Bütün qohumlar, qonşular bizimlə birlikdə səhərə qədər yatmırdılar. Hər dəqiqə Səfiyarın sağ qaytarılması ümidilə həyəcanla xəbər gözləyirdik. Günlər bir-birini əvəz edirdi, ancaq hələ də bir cavab yox idi. Və nəhayət cavab gəldi... 1992-ci il mart ayının 21-də... Gələn bu cavab közərən ümidimizi birdəfəlik söndürdü...

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Uzun danışıqlardan sonra bir gün Allahverdi dedi ki, sabah gələndə özünüzlə kisə gətirin, deyirlər onu yandırbılar, sümükləri qalıb. Bu söhbət martın 20-də oldu. Ürəyimiz param-parça getdik... Yük maşınında 5-6 cənazə vardı, birinci böyük qardaşı Kamal çıxıb baxdı və düşüb sakitcə dayandı. Söz soruşsam da cavab vermədi. Mən də çıxıb baxdım... Onun cənazəsiydi... Tamam yandırmışdılar... Bir az sinə və üz hissəsi yanmamışdı... Ayağını ayağının üstünə qoyub qalın məfillə bağlamışdılar. Sonradan öyrəndik ki, ona işgəncə verəndən sonra ağaca sarıyıb yandırbılar...

Cənazəni Ağdam məscidinə gətirib, yuyub-kəfənləyəndən sonra tabuta qoyduq. Tabuta qoyanda sol qolu qırıq olduğundan yanına düşdü. Ancaq sağ qolunu yumruq şəklində başının üstünə qaldırmışdı. Nə illah etdimsə, bu şəkildə tabuta yerləşdirə bilmədim. Ələcsiz qalıb güclə əlini qanırıb bir az aşağı saldım. Sonra cənazəni götürüb rayona gəldik.

Naibə Behbudova - bacısı

Səfiyarı kənd sakinlərinin istəyilə ulu babasının adını daşıyan Mollalı kənd qəbiristanlığında dəfn etdilər. Səfiyar dəfn olunan gün Mollalı kəndinin sakinləri – uşaqdan böyüyə hamı, kimi maşınla, kimi traktorla, kimi də piyada kənd qəbiristanlığına üz tutmuşdu. Döyüş dostları onu maşın fənərlərinin işığında, yaylım atəşi altında, yumruqları elə yuxarı qalxmış, sıxılmış halda torpağa tapşırıdılar.

Səfiyar 4-cü sinifdən bizim məktəbə gəldi. Yaxşı oxuyurdu, yoldaşlığa çox sədaqətli idi

Bərdə şəhərinə köçəndən sonra Səfiyar 1974-ci ildə Bərdə şəhər 6 saylı orta məktəbin 1-ci sinfinə getdi

Bizim qəhrəmanın da taleyinə simurq taleyi yazılıb

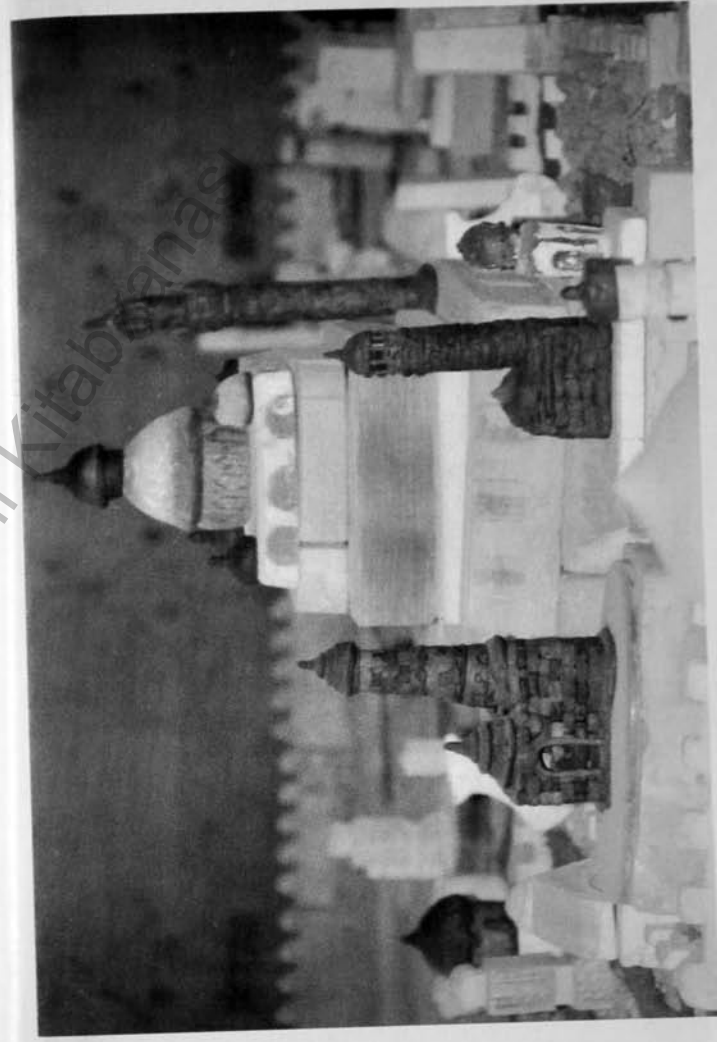
Bu həyat və tale şimşək ömrü yaşayanların Tanrıdan gələn haqqıdır və bu haqqı heç kim onlardan ala bilməz

Bizlərə tarixdən danışardı, əski əlifbanı öyrənirdi

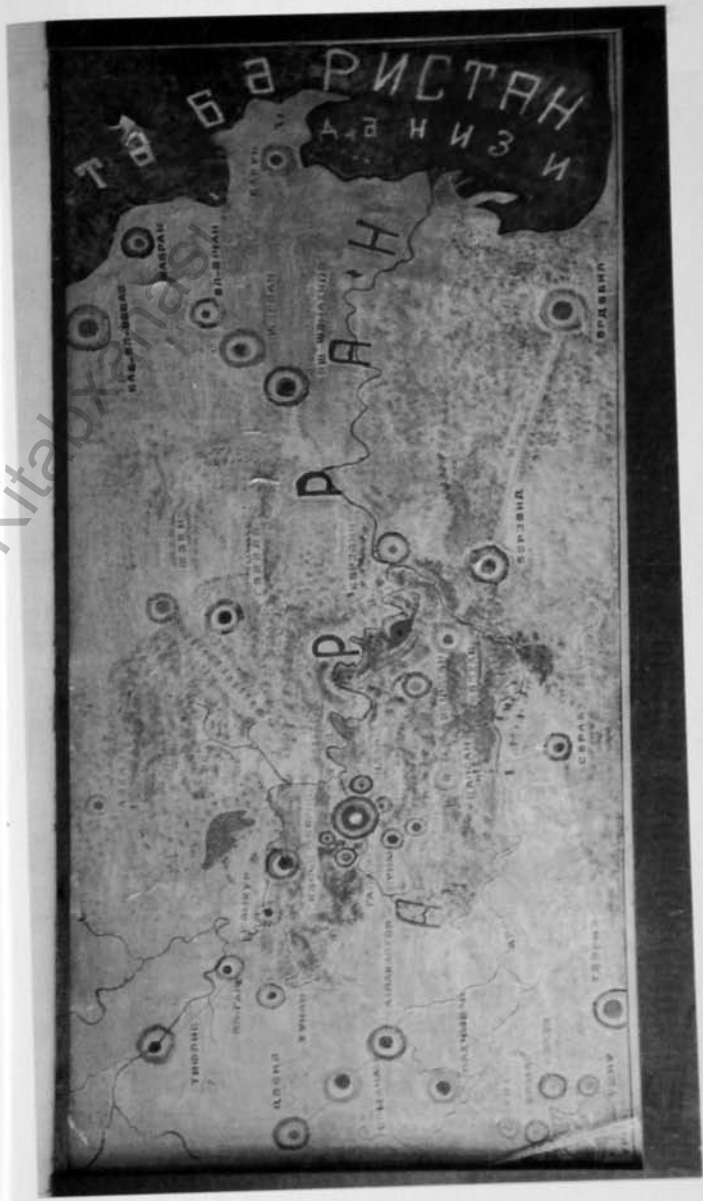
Məqsədi də o idi ki, arxivlərdən Bərdənin tarixi ilə bağlı məlumatlar toplansın.

Hər zaman çalışırdı ki, Bərdəylə bağlı yeni tarixi materiallar ortaya qoysun

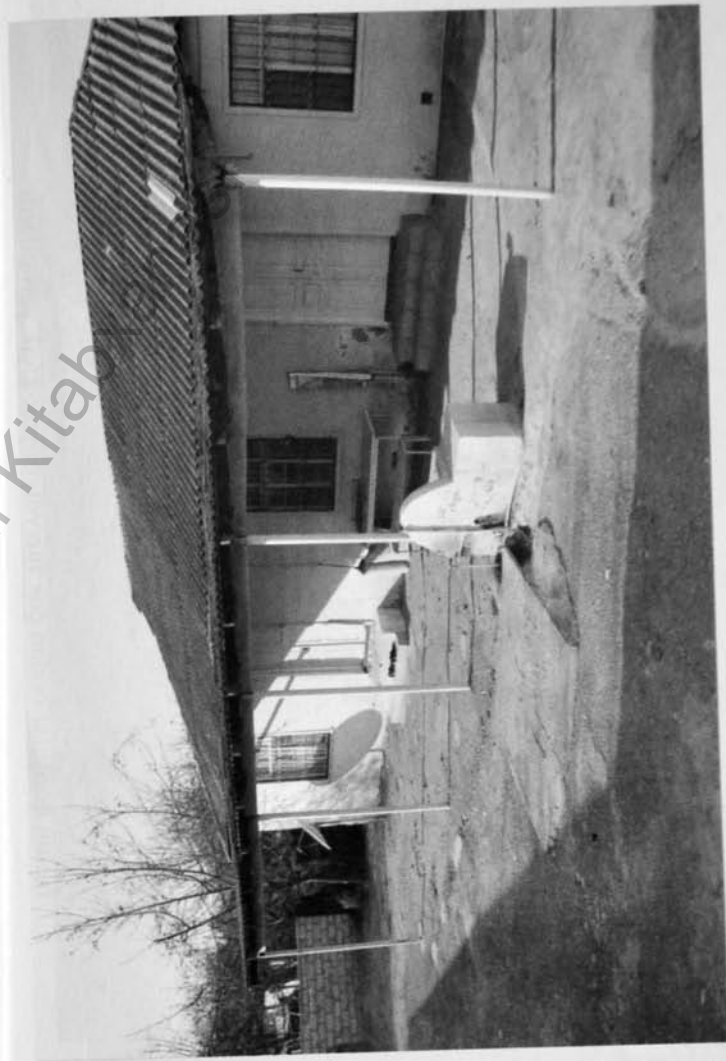
Səfiyar Xızır müəllimlə birlikdə qədim Bərdənin nəhəng maketini hazırlamışdı. Hazırda həmin maket bir vaxtlar onun adını daşıyan Bərdə şəhər 6 sayılı orta məktəbdə saxlanılır

Hətta onun çəkdiyi bu rəsm sonralar Bərdəyə səfər etmiş bir amerikalı alimi maraqlandırmış və onun şəklini çəkərək, özü ilə aparmışdı

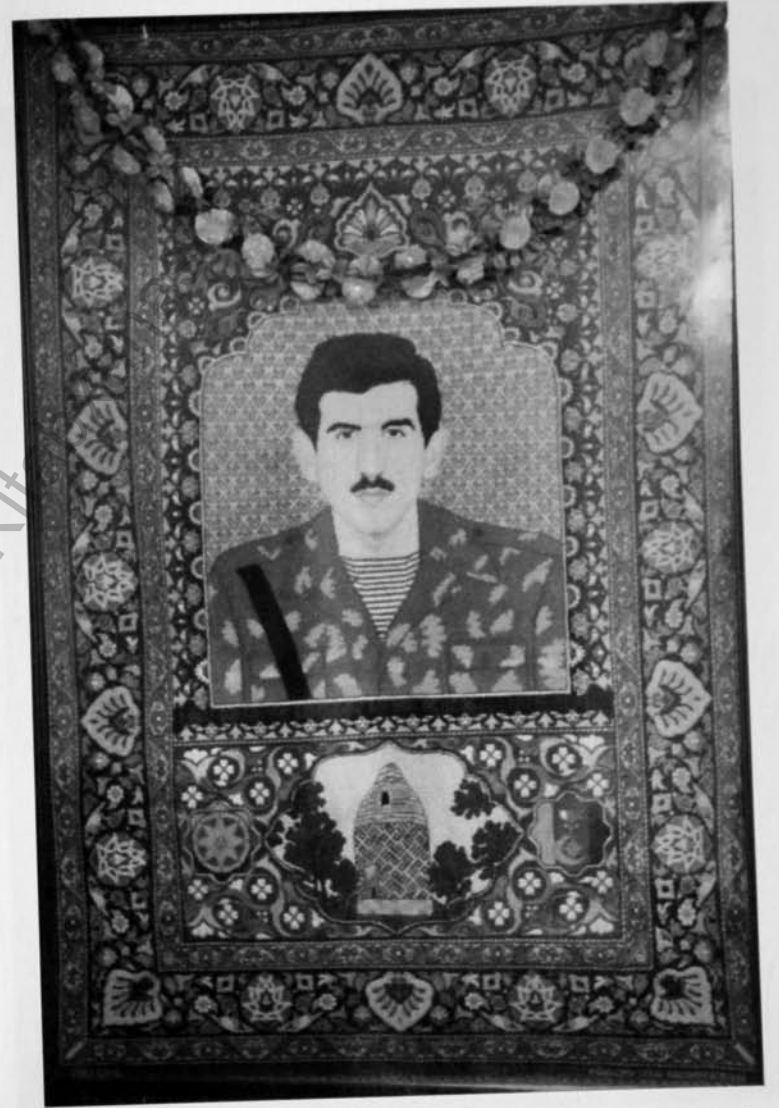
O, digərlərinə bənzəmirdi, qeyri-adi qabiliyyəti vardı.
Bir çox xarakterlə həmyaşıdlarından fərqlənirdi.

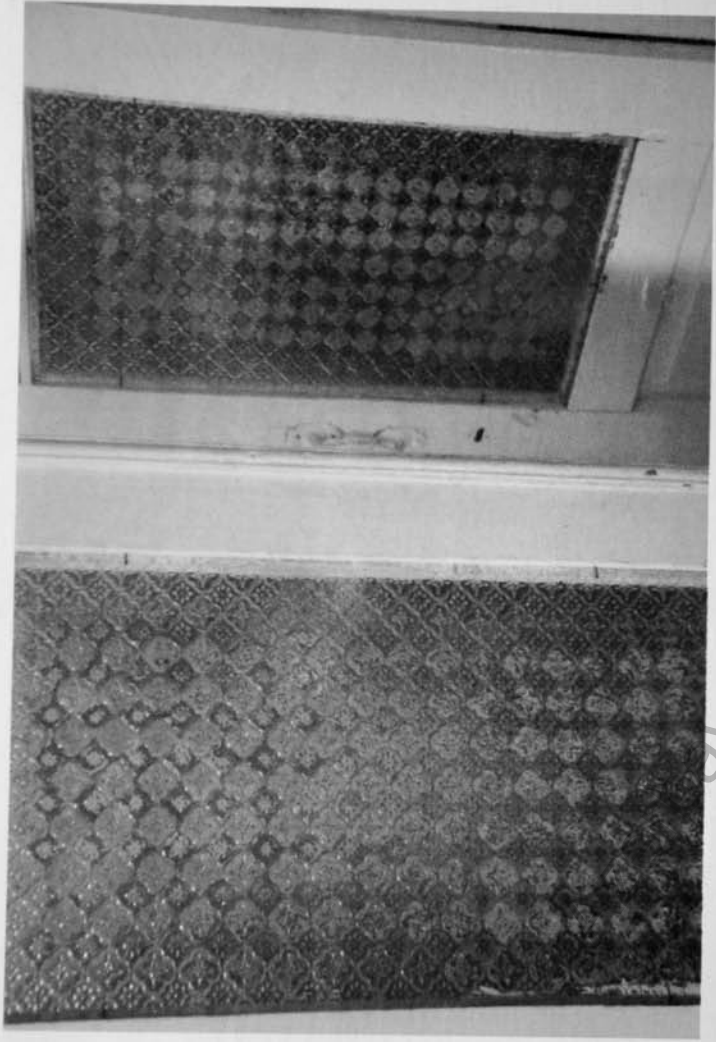
O evdə olanda bizim üçün toy-bayram olardı

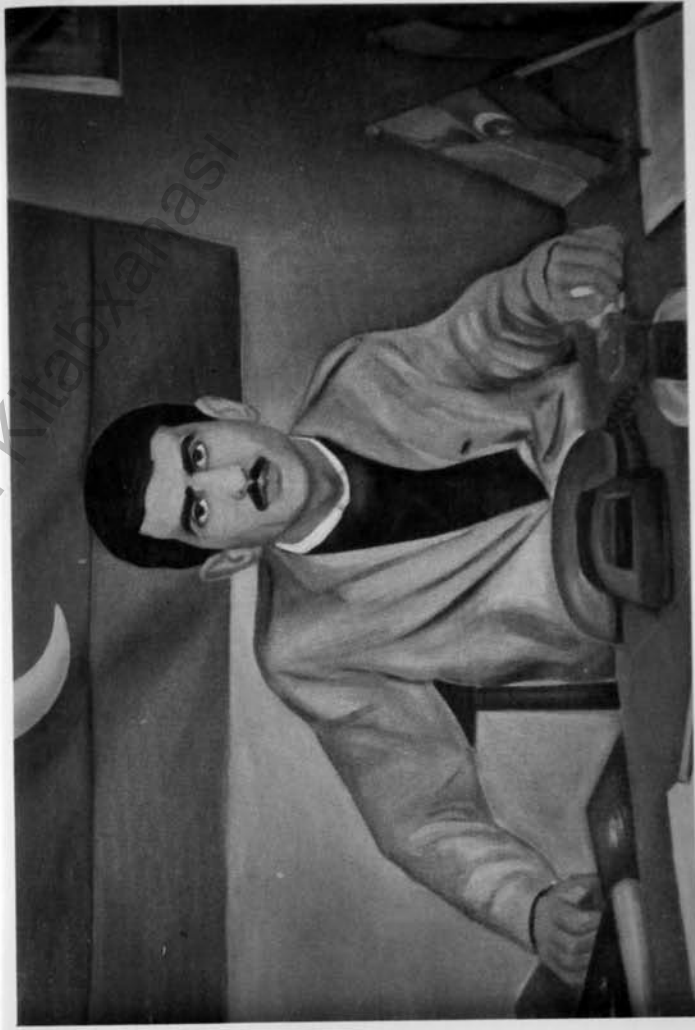
Bütün qonşular ondan çox razıydı, böyük-küçük yeri bilərdi

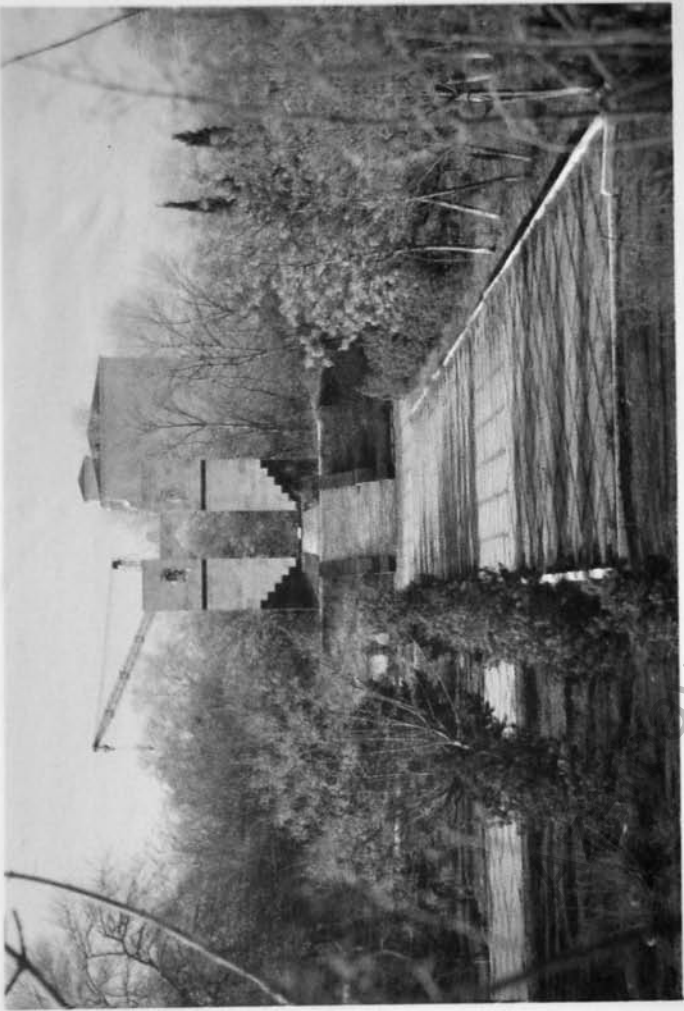
Azərbaycanda Milli Hərəkat başlayanda, Səfiyar rayonda bu hərəkatın öncüllərindən biri oldu

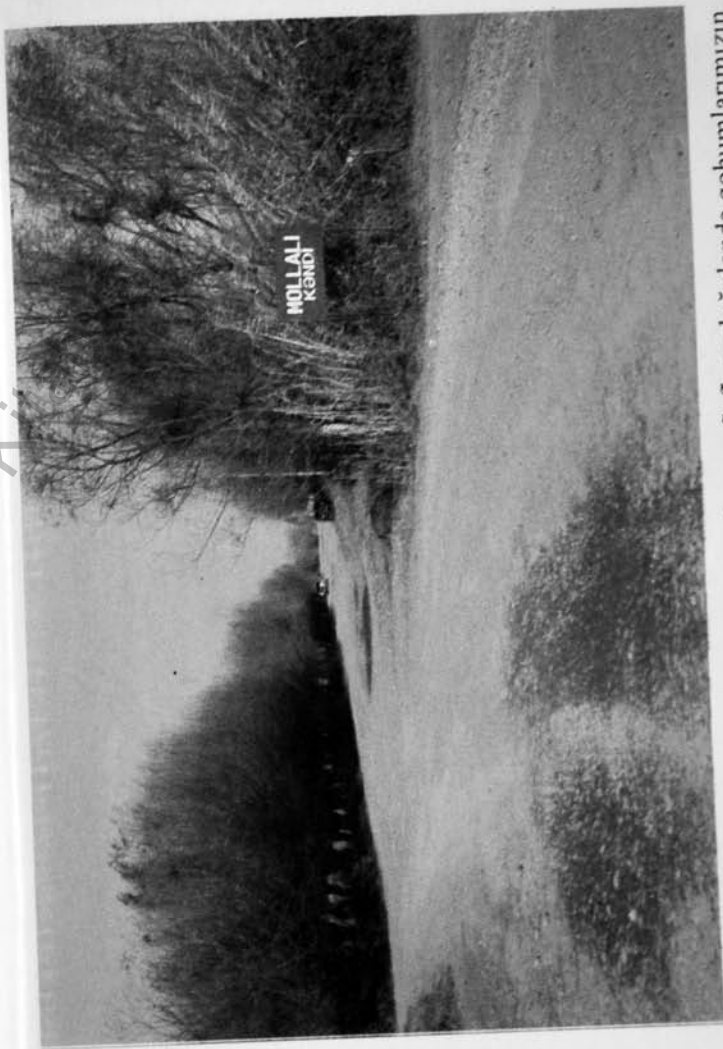
Səfiyarın gözəl əl qabiliyyəti olduğundan rəngsazlığı seçdi

Bəli, onun dərrakəsi və düşüncələri 30 il öncəni görür və qabaqlayrdı, onun 30 il öncə söylədiklərinin biz indi şahidi oluruq

Səfiyar Bərdədəki 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış abidənin layihəsini hazırlamış, tikilib başa çatmasına öz əlləriylə təmənnəsiz yardım eləmişdi

Mollalı kəndi bizim ulu babamızın adı daşıyır. Səfiyar doğulanda qohumlarımızın hamısı ona ulu babalarımızdan birinin adını verilməsini istədilər

Bir iti vardı, kənddəki qohumlarımız saxlayırdılar. Səfiyar hər kəndə gedəndə, it də kəndin girəcəyinə gəlib onu qarşılar, üzünü Səfiyarın ayaqlarına sürtərdi

Səfiyar üçrəngli bayrağımızın birini də doğulduğu kəndin məktəbinə aparıb vermişdi.
Həmin bayraq indi də məktəbdə durur

Bir neçə gündən sonra biz qəbiristanlığa gəldikdə Səfiyarın məzarı üzərində ayaq üstündə basdırlaraq belinə qara lent bağlanmış gəlinciyi və gül çələngini görüb, heyrətdən donub qaldıq

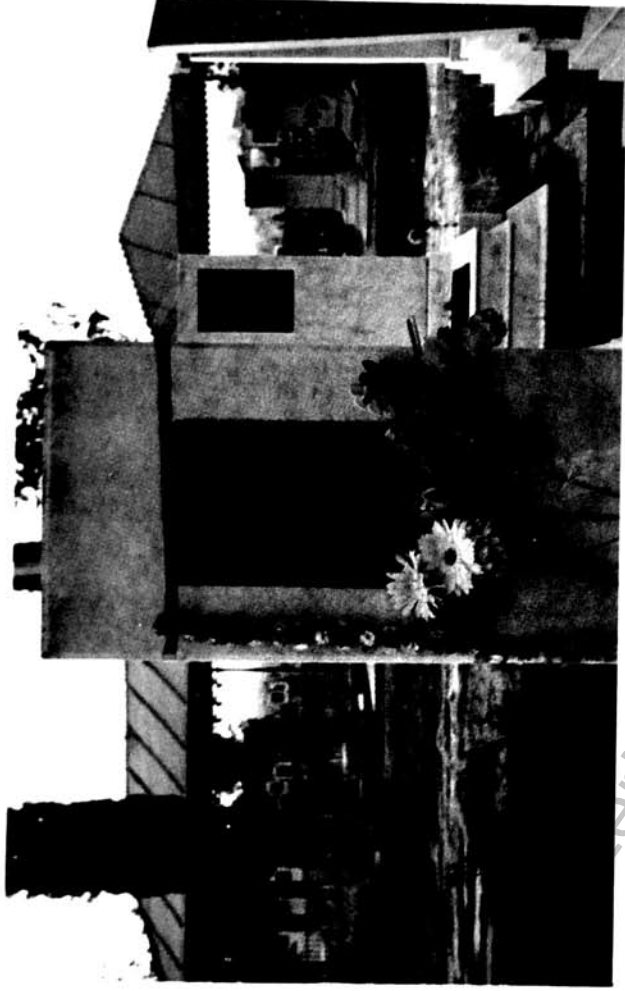
Səfiyar kimi insanların həyatı, ölümü, şəhidliyi onu göstərir ki, bu yolu məqsədli və şüurlu şəkildə seçib, onun arxasınca gedən və sonunu da bilərək bu yolnan gedənlər var: mənim gözümün qabağında Səfiyar kimi nümunə durur...

Qədim bir rəvayət var. Deyirlər, Qaf dağlarında yaşayan Simurq quşu dünyanı şərdən qurtarmaq və təmizləmək üçün hər dəfə gur alovlar içərisində alışıb-yanır, sonradan təzədən öz külündən yaranır. Ancaq vaxtı gələndə yenə alovlara qərq olur, yanıb kül olur... Beləcə, əfsanəvi Simurq dünya durduqca dəfələrlə yanır, öz külündən təzədən yaranır...

Kəndimizdən olan taksı sürücüsü danışır ki, bir dəfə tanımadığım üç nəfər onları Mollalı kəndinin qəbristanlığına aparmağımı istəyiblər. Yolda Səfiyardan, onun qəhrəmanlığından xeyli danışılar. Qəbristanlığa çatanda ikisi də Səfiyarın məzarına doğru gediblər, məzarın üstünə əkilil qoyub, ruhuna fatihə oxuyublar. Ümumiyyətlə, onun qəbrini təkcə yaxınları, doğmaları deyil, Azərbaycanın hər yerindən ziyarət edənlərdən, məzarının üstündə həmişə qərənfil olur...

Səfiyar şəhidlik zirvəsinə yüksəldikdən sonra xalamız oğlu Adil Xanlar oğlu Məmmədov ilə məclisdə Səfiyarın ona verdiyi papağını başına qoyub, kəməri belinə bağladı. Səfiyarın ruhuna and içərək söz verdi ki, ermənilərdən qisas almayınca bu papağı başından çıxarmayacaq. Elə həmin vaxtdan cəbhəyə yollandı. O, Kəlbəcər, Laçın, Ağdam, Ağdərə istiqamətlərində gedən döyüşlərdə iştirak etdi, qəhrəmancasına şəhid oldu.

Camal Aşurov – dayısı oğlu

Ondan sonra gecələr dəfələrlə yuxuma girirdi... Bir dəfə yuxuda mənə dedi ki, sənə neynəmişəm, qolumu niyə burursan? Mən də dedim ki, Səfiyar, səni yumaq istəyirəm. Qayıtdı ki, yuma, lazım deyil... Hər dəfə ondan danışanda elə bilirəm ki, qapı açılacaq, indicə içəri girəcək...

Azər Aşurov – dayısı oğlu

Kənddə mənim evimin yanında torpaq götürmüşdü. Həmişə deyirdi ki, burada bağ salacam – “Səfiyar bağı”. Bir çox arzuları kimi, bu arzusu da həyata keçmədi.

Eynulla Abdullayev – xalası oğlu

Djerzinski adına maşınqayırma zavodunda Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, rəhmətlik Albert Aqarunovla bir yerdə işləyirdim. Sonra o da döyüşə getdi. Arada gəlib iş yoldaşlarıyla görüşərdi. Görüşümüz zamanı cəbhədən, döyüşdən danışardı. Bir çox qəhrəmanlar haqqında söhbət edərdi. Bir dəfə də Səfiyar haqqında, onun necə qəhrəman bir döyüşçü olması barədə danışdı. Ancaq Albert bilmirdi ki, Səfiyar mənim xalam oğludur. Siz təsəvvür edə bilməzsiniz, o anda hansı hissləri keçirirdim.

Naibə Behbudova – bacısı

Səfiyar yalnız dostlarına, özüylə həmyaşıdlara deyil, özündən kiçiklərə də bir nümunəydi. Xalamız oğlu Adil Xanlar oğlu Məmmədov da Səfiyarın yolunu gedən igid-

lərdəndi. Adil hələ uşaq yaşlarından ata-anasını itirdiyindən vaxtının çoxunu bizdə keçirirdi. Səfiyarla çox yaxın idi. Yadımdadır ki, Səfiyar döyüşdən gəlmişdi. Həmin vaxt Adil də bizdəydi. Səfiyar papağını götürüb Adilin başına qoydu və "bu papaq sənə çox yaraşır, sənin olsun" dedi. Səfiyar şəhidlik zirvəsinə yüksəldikdən sonra Adil elə məclisdəcə Səfiyarın ona verdiyi papağını başına qoyub, kəmərinə belinə bağladı. Səfiyarın ruhuna and içərək söz verdi ki, ermənilərdən qisas almayınca bu papağı başından çıxarmayacaq. Elə həmin vaxtdan cəbhəyə yollandı. O, Kəlbəcər, Laçın, Ağdam, Ağdərə istiqamətlərində gedən döyüşlərdə iştirak etdi.

Gəray Əsədov - keçmiş döyüşçü

Adil vətənpərvər, qorxmaz, igid bir döyüşçü idi. O, həmişə Səfiyarın qabiliyyətindən, istedadından, keçdiyi döyüş yolundan ağızdolusu söhbət açar, Səfiyarla qohumluqdan əlavə çox yaxın dost olduqlarını da deyirdi. 1993-cü il mart ayının 29-da birqadaya əmr verilir ki, Kəlbəcərdə vəziyyət ağırdır, nəyin bahasına olursa-olsun oranın da müdafiəsini təşkil etmək lazımdır. Tabor mövqelərindən geri çəkilən zaman Laçının şimalından düşmənin təqibi başlayır. Kəlbəcərə çatan döyüşçülər rayonun təhlükəsizliyini təmin edərək əhalinin itkisiz çıxmasını təşkil edir. Bu döyüşdə digər döyüş yoldaşları kimi Adil də öndə gedirdi.

Ümumiyyətlə, bütün döyüşlərdə Adil Məmmədov şücaətlə döyüşürdü. O, Səfiyarı özünə örnək bilirdi, ona oxşa-

mağa, onun kimi döyüşməyə çalışırdı. Deyim ki, bunu bacarırdı da. 1994-cü ilin fevral ayının 12-si Adil Yanşaq kəndi yaxınlığında gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına şəhid oldu. Bütün hərəkətləriylə Səfiyara oxşamağa çalışan Adil elə onun kimi vətən uğrunda can verdi. Onun donmuş, cansız bədənini sonradan çox çətinliklə qarın altından tapıb yaxınlarına təhvil verdilər.

Səbirə Mahmudova – keçmiş döyüşçü

Səfiyar vətənpərvər, qorxmaz, igid bir döyüşçüydü. Cəbhədə bir çox döyüş yoldaşlarımız olub. O uşaqların hər biri qəhrəmandı. Səfiyar da o qəhrəman döyüşçülərdən biri idi. İstəyirdi ki, tez-tez düşmən üstünə gedib, döyüşə atılsın. O, Bərdə batalyonu yaranana kimi cəbhənin bir çox istiqamətlərində döyüşmüşdü. Rəhmətlik sanki odalov idi, bir yerdə qərar tuta bilmirdi. Bu kimi hərəkətləri ilə bir çoxlarına nümunə olurdu. Ümumiyyətlə, onun qabiliyyətindən, istedadından, keçdiyi döyüş yolundan nə qədər desəniz ağız dolusu danışmaq olar.

Eldəniz Behbudov – əmisi oğlu

Mən hərbi xidmətə gedəndə üstümüzdə bir zabit gəldirdi. O mənim soyadımı eşidib soruşdu ki, Səfiyar sənənin nəyindi? Dedim, əmim oğludur. Zabit kövrəldi, Səfiyarla döyüşlərdə bir yerdə olduğunu dedi, o günlərdən xatirələr danışdı.

**"BELƏ SEVGİ MƏNİ ONDAN,
ONU MƏNDƏN BEZDİRMƏZDİMİ?"**

Səfiyar danışır...

Mənim mübarizəyə münasibətimlə sevgiyə olan münasibətim də çox qərribə tərzdə çulğalaşmış şəkildədir. Bunlardan ikincisi, yəni sevgi olmasa, vətəndaşlıq hissənin olmayacağına fərqi deyəm. Çünki hiss edə bilməyən ki, mənim vətəndaşlığım ilk öncə sevgimdən başlanır. Ata yurdumun dağına, hansısa dağındakı ağacına, bulağına, vətənimin gözəl insanlarına, sevdiyim qıza olan sevgimdən! Bütün bunlardan aqlımı itirmək dərəcəsinə gəlirəm. Özüm-özümdən hürkürəm, sevdiyim qıza olan sevgimin natamamlığı məni dibi görünməz bir uçuruma sürükləyir. Çünki sevgim yarımçıqdır. Mənim, ata yurdumdan, kəndimizin dağından, bulağından, ağacından doğub ona ünvanlanmış sevgimin əzəli və əbədi ünvanına əlim çatmır. Bundan böyük bədbəxtlik, sevgidə bundan böyük natamamlıq olarmı? Belə sevgi bir gün məni ondan, onu məndən bezdirməzdimi? Bu qız nə vaxta qədər qarşında öz torpaqlarını işğaldan azad etməyən birisinin sevgisiylə doyaçaqdı? Mən çalışırdım ki, ona olan sevgimin mənbəyini, əbədi-əzəliliyini geri qaytarım.

Rövşən Vəlioğlu – sinif yoldaşı

Biz evlənmişdik, o isə subay idi. Sonuncu görüşümdə dedi ki, torpaqlarımızı azad edib qurtaraq, gəlib mən də evlənəcəyəm. İstədiyi qız da vardı...

Səfiyar danışır...

Özünüz fikirləşin, görün bu məmləkətin nə qədər yarımçıq, natamam sevgisi olan kişiləri var? Bu natamam sevgilər bizi hara aparır? Qorxuram. Qorxuram ki, günlərin birində də ayılıb görək ki, bu natamam sevgilərdən natamam uşaqlar doğulur... Nə qədər ki, Qarabağ işğaldadı bizim hər şeyimiz natamam olacaq... Sevgimiz də...

Naibə Behbudova – bacısı

Bir neçə gündən sonra biz qəbiristanlığa gəldikdə Səfiyarın məzarı üzərində ayaq üstündə basdırılaraq belinə qara lent bağlanmış gəlinciyi və gül çələngini görüb, hey-rətdən donub qaldıq. Sonralar öyrəndik ki, bir qız hərbi hissəyə gəlib ağlayaraq onu Səfiyarın məzarına aparmalarını xahiş edibmiş. Aradan illər keçməsinə baxmayaraq həmin qadın hələ də Səfiyarın məzarını ziyarət edir.

Qabil Abbasoğlu – hərəkət yoldaşı

Səfiyarın o cür yerdə, o məqsədlə, o amalan həyatını sonlandırması, torpağımızın işğaldan azad olması üçün şəhid olması yaşadığı taleyin məntiqi sonluğudur.

Səfiyar kimi insanların həyatı, ölümü, şəhidliyi onu göstərir ki, bu yolu məqsədli və şüurlu şəkildə seçib, onun arxasınca gedən və sonunu da bilərək bu yolnan gedənlər var: mənim gözümün qabağında Səfiyar kimi nümunə durur...

Eldəniz Behbudov – əmisi oğlu

Kəndimizdən olan taksi sürücüsü danışır ki, bir dəfə tanımadığım üç nəfər onları Mollalı kəndinin qəbristanlığına aparmağımı istəyiblər. Yolda Səfiyardan, onun qəhrəmanlığından xeyli danışılar. Qəbristanlığa çatanda ikisi də Səfiyarın məzarına doğru gediblər, məzarın üstünə əklil qoyub, ruhuna fatihə oxuyublar. Ümimiyyətlə, onun qəbrini təkcə yaxınları, doğmaları deyil, Azərbaycanın hər yerindən ziyarət etdiklərindən, məzarının üstündə həmişə qərənfil olur...

Səfiyar danışır...

Bu sərsəm gedişi nə zaman durduracağıq, özümü-zün əsl sevgimizə, əsl mübarizəmizə və həyatımıza haçan qovuşacağıq, bir Allah bilir. Nə vaxta qədər bir-birimizi və bütün məmləkəti bu yarımçıq və əsir düşən sevgilərlə aldadacağıq? Hərdən mənə deyirdilər ki, niyə dinc həyat yaşamırsan, həmişə döyüşə can atırsan? Hə, doğrudu, döyüşü, mübarizəni çox sevirəm, çünki bu döyüşdür, mübarizədir mənə ölməyə, dərdin, kədərin əlindən dəli olmağa qoymayan. Mən mübarizə

aparmağa məhkumam, çünki bu mübarizənin sonunda mütləq qələbə görürəm. Qələbə isə mənə sevdiklərimi qaytaracaq – Qarabağımızı, bir də sizi, mənim əzizlərim...

SİMURQ ÖMRÜ

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı
Səfiyar Behbudov

Bakı – 2014

Nəşriyyatın direktoru: **Hafiz Abıyev**

Kompüter tərtibçisi: **Qabil Xeyrullaoglu**

Formatı: 60x84¹/₁₆. Həcmi: 8 ç.v.

Tirajı: 700. Sifariş № 41

Qiyməti müqavilə əsasında.

“Elm” RNPM-in mətbəəsində çap edilmişdir
(İstiqlaliyyət, 28).

Ar 2014
1463

Azerbaijan

100120